

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Denis Ferenc

**Analýza institutu a judikatury ve věci odpovědnosti principála za
pomocníka**

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Analýza institutu a judikatury ve věci odpovědnosti principála za pomocníka“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Českém Těšíně dne

.....

Denis Ferenc

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. JUDr. Filipu Melzerovi, LL.M., Ph.D. za vedení při psaní této diplomové práce a za jeho odborné a cenné rady či postřehy, které mi byly poskytnuty.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk.....	6
Úvod	7
1. Stručný historický přehled vývoje odpovědnosti principála za pomocníka od římského práva až po současnost.....	8
1.1 Úprava v římském právu.....	9
1.2 Úprava po pádu Římské říše	12
1.3 Úprava v ABGB.....	13
1.4 Úprava v občanském zákoníku z roku 1950.....	14
1.5 Úprava v občanském zákoníku z roku 1964 a v obchodním zákoníku.....	15
2. Pojetí odpovědnosti principála za pomocníka podle současné právní úpravy v ČR	17
2.1 Obligační odpovědnost za pomocníka.....	18
2.2 Delikt ní odpovědnost za pomocníka	21
2.2.1 § 2914 věta první OZ	21
2.2.2 § 2914 věta druhá OZ	25
2.3 Odpovědnost právnické osoby podle § 167 OZ	27
3. Pojetí excesu	29
3.1 Obecně k excesům	29
3.2 Kritéria posuzování excesu.....	29
3.3 Problematická judikatura k excesům	31
3.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1698/2022	31
3.3.2 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 983/2023	32
3.4 Závěr k excesům	32
4. Přímá odpovědnost pomocníka	34
4.1 Obecně k přímé odpovědnosti pomocníka	34
4.2 Teoretické přístupy k přímé odpovědnosti zaměstnance	34
4.2.1 Zaměstnanec přímo odpovídá v plném rozsahu	35
4.2.2 Zaměstnanec přímo neodpovídá	36
4.2.3 Zaměstnanec přímo odpovídá co do rozsahu stanoveným zákoníkem práce	37
4.3 Judikatura ve věci přímé odpovědnosti pomocníka.....	38
4.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1029/2021	38
4.3.2 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1221/2020	41
4.3.3 Rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2386/2020	42
4.4 Závěr k přímé odpovědnosti pomocníka.....	43

5. Vztah k odpovědnosti za provozní činnost.....	46
5.1 Obecně k odpovědnosti za provozní činnost	46
5.2 Zaměstnanec jako součást provozu	47
5.3 Judikatura ve věci vztahu odpovědnosti za pomocníka a odpovědnosti z provozní činnosti.....	48
5.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 2595/2019	48
5.3.2 Usnesení NS sp. zn. 25 Cdo 2571/2021	49
5.4 Závěr ke vztahu odpovědnosti za pomocníka a odpovědnosti z provozní činnosti.....	49
Závěr.....	51

Seznam použitých zkratek

ABGB/OZO – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch /Obecný zákoník občanský

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)

DZ – důvodová zpráva

KS – Krajský soud

NS – Nejvyšší soud ČR

ObchZ – Obchodní zákoník

OZ – občanský zákoník

PECL – Principy evropského smluvního práva

PETL – Principy evropského deliktního práva

ÚS – Ústavní soud ČR

ZP – zákoník práce

Úvod

Odpovědnost principála za pomocníka představuje jeden z klíčových institutů soukromého práva. Jak si záhy ukážeme, její kořeny sahají až do dob prvotních civilních úprav dávno předtím, než vůbec vznikly jakékoliv psané kodifikace.

Odpovědnost za pomocníka je esenciální pro zachování mnoha rozličných hodnot právního řádu, zejména při ochraně zájmů třetích stran, které mohou být poškozeny či zasaženy jednáním pomocníka při jeho práci pro principála. V rámci tohoto nesmíme zapomínat ani na související otázky individuálního svévolného jednání pomocníka a míru kontroly či dohledu, kterou by měl principál nad jeho činností vyvíjet. Odpovědnost za pomocníka odráží zásady spravedlnosti a rovnosti, neboť poskytuje mechanismy nápravy a odškodnění pro případné poškozené strany postižené jednáním pomocníka.

Tato práce má hned několik ambicí. V prvé řadě bych rád poskytl stručný, ale ucelený přehled celého vývoje tohoto institutu. Dále bych chtěl detailněji popsat úpravu v našem aktuálním právním řádu, a to ke stavu 1. 5. 2024. V rámci toho bych čtenáře alespoň částečně seznámil se všemi souvisejícími pojmy tak, aby problematiku mohl pochopit i jedinec nevěnující se občanskému právu. V neposlední řadě bych se zaměřil na jednotlivé konkrétnější problematické otázky související s předmětem této práce. To by mělo představovat stěžejní část celého dokumentu. Popasovat bych se chtěl nejen s rozličnými teoretickými přístupy k jednotlivým otázkám, ale i s judikaturou, o které již z předešlé rešerše vím, že bývá tvrdě kritizována. Poskytnutí mého vlastního názoru na všechny jednotlivé sporné otázky je samozřejmostí.

Věřím, že tato práce může přispět nejen k další čistě teoretické diskusi o tomto institutu, ale také poskytnout ucelené a užitečné poznatky pro budoucí právní úpravu nebo rozhodování soudů.

1. Stručný historický přehled vývoje odpovědnosti principála za pomocníka od římského práva až po současnost

Stejně jako všechny ostatní fenomény v nám známém světě, i institut odpovědnosti principála za pomocníka musel někde a někdy mít svůj počátek. Je tedy nanejvýš vhodné, začít s popisem celé této problematiky co nejbliže u něj, a postupovat na časové ose dál, až do současnosti.

Analýza minulosti a historického vývoje jednotlivých skutečností je z mého pohledu ten nejlepší nástroj za pomoci kterého jsme schopni získat komplexní vhled do problematiky a porozumět, jak určité události, které se již staly, daly základ tomu, co tady máme právě teď. Pomáhá nám pochopit problematiku z širší perspektivy, ze které lze posléze mnohem snadněji vyzorovat vzory či otázky, které by pro nás jinak byly zcela neviditelné. Je velmi pravděpodobné, že ty stejné otázky, které si klademe dnes, si již kladl někdo i v minulosti a na jeho práci tak lze plynule navázat, či se jí alespoň inspirovat. Ostatně toto všechno jsou přesně ty důvody, proč se dodnes alespoň obecný dějepis vyučuje na všech základních školách a proč se na právnických fakultách napříč celým světem stále vyučuje římské právo.

Určitá, alespoň obyčejová, úprava odpovědnosti osoby za někoho jiného (tedy nejen za pomocníka) zde zcela jistě existovala ještě před vznikem samotného Říma a římského práva. Smlouvy, které by odpovídaly dnešnímu vymezení tohoto pojmu, musely být naprosto logicky uzavírány již krátce poté, co vůbec předci dnešních lidí nabyli schopnost spolu smysluplně a určitě komunikovat. Příkladem si lze uvést obecně známý institut otroctví, který hrál ve společnosti velice významnou roli napříč všemožnými kulturami a byl součástí každodenní reality tehdejšího světa dávno předtím, než vůbec vznikaly první města či větší osady a jejich psané legální systémy. Určitá odpovědnost pána za své otroky, na které lze nahlížet jako na pomocníky, tedy musela být taky řešena již tehdy, podobně jako tomu zcela jistě bylo u odpovědnosti za osoby figurující v rolích dnešních zaměstnanců, subdodavatelů apod.

Regulace před římským právem byla však pouze lokální a omezena např. na právní řády jednotlivých městských států, osad, komunit či jiných drobnějších útvarů. Před kodifikací římského práva byl celý tento koncept pravděpodobně málo rozpracovaný a lišil se na základě právních tradic a kulturních odlišností jednotlivých společností. O nějaké rozsáhlejší, nám známé kodifikaci na evropské úrovni nelze hovořit. Proto jsem vyhodnotil, že je na místě

začít s popisem tohoto institutu právě až v souvislosti s římským právem, které svou propracovaností překonalo tehdejší dobu a ovlivnilo právní řády napříč celým světem po tisíciletí.

1.1 Úprava v římském právu

Problematika odpovědnosti jedné osoby za jinou, tedy konkrétněji i principála za pomocníka, náleží vzhledem ke svému charakteru a blízkému vztahu k odpovědnosti za škodu jednoznačně do oblasti práva soukromého (čemuž svědčí i to, že úpravu dnes nalezneme v občanském zákoníku). České soukromé právo, tak jako je tomu i u ostatních kontinentálních ale i jiných (např. skrze koloniální vliv) právních řádů, stojí na základech fungování práva římského. I když římské právo není ten nejstarší nám známý právní systém, jeho komplexnost a samotný rozsah úpravy představuje do svého vzniku historický vrchol právních úvah a jeho význam a dopad na dnešní podobu nejen soukromoprávní, ale do jisté míry i veřejnoprávní legislativy, je nesporný a není radno jej podceňovat.^{1 2 3}

Co se týče samotné římskoprávní úpravy odpovědnosti za pomocníka, ani o ní nelze poskytnout stručný a zároveň jednotný popis na několik odstavců. Římská říše existovala stovky let a nevyhnutelně se stejně jako její právní systém v průběhu historie měnila, vyvíjela. Pro nalezení kořenů úpravy odpovědnosti principála za pomocníka je žádoucí nahlédnout i na obecnější úpravu odpovědnosti za jiné, ze které se pravděpodobně řešený institut musel vyvinout. Prvním psaným a do dnešní doby dochovaným pramenem z oblasti odpovědnosti za jiného je úprava tzv. noxální odpovědnosti v zákonu dvanácti desek, jehož vznik dnes historici datují přibližně na rok 450 před Kristem.⁴

V otázkách noxální odpovědnosti šlo o pro tehdejší dobu specifickou odpovědnost pána (pater familias/dominus) za škodu způsobenou osobami v jeho moci a bez neomezené právní způsobilosti, tedy např. otroky, ženami, syny, kteří jsou stále pod mocí svého otce, ale popř. ve vztahu k tomuto pojmu v určitých případech třeba i zvířaty.⁵ Ke škodě muselo dojít proti vůli nebo bez vědomí pána. Chtělo se tak zabránit tomu, aby se pán vyhýbal své vlastní odpovědnosti za způsobení škody tím, že by ji jednoduše svalil na některou z výše

¹ HORÁK, Ondřej. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek I. § 1 – 117.

1. vydání. Praha: Leges, 2013, Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích.

² BĚLOVSKÝ, P., Obligace z kontraktu, smlouva a její vymahatelnost v římském právu, 2. vydání. Auditorium: Praha, 2022, str. 12

³ SELTENREICH, R. a kol., Dějiny evropského kontinentálního práva, 3. vydání. Praha: Leges, 2010, str.76 - 77

⁴ Přesněji noxální odpovědnost lze nalézt na tabuli 12.2a

⁵ SKŘEJPEK, M., Římské soukromé právo, systém a instituce, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 206

jmenovaných osob. Zatímco otroky šlo samostatně žalovat za způsobenou škodu až po propuštění na svobodu (žaloval se tedy výhradně jejich pán, dominus), příslušníky rodiny mohl vedle otce rodiny poškozený žalovat vždy. V případě, že byla žaloba úspěšná, musel otec rodiny buď samotného škůdce poškozenému vydat (noxae datio)⁶ nebo zaplatit škodu kterou způsobil. Jednalo se o odpovědnost z dnešního pohledu přísnou, objektivní, ze které se pán nikterak jednoduše exkulповat nemohl.⁷ Noxální odpovědnost v našem dnešním právním řádu nenajdeme, jde o archaický právní konstrukt.

Původ smluvně založené odpovědnosti za jiné v římském právu dopátral romanistik Vídeňské univerzity David Tritremmel k fragmentu z Digest Ulp. D. 9.2.27.11. Zde je řešena situace, kdy pronajímatel pronajme nájemci dům, ve kterém později založí otrok nájemce požár. Otázkou bylo, zda za takovou škodu nájemce odpovídá deliktně (skrze výše zmíněnou noxální odpovědnost) nebo i kontraktálně z titulu uzavřené smlouvy. Názory na tuto otázku se z počátku lišily dle jednotlivých juristických škol, ovšem v pozdějších dobách převážil názor právní školy tzv. prokuliánů, kteří tvrdili, že nájemce sice odpovídá i smluvně, ale pouze v limitech noxální odpovědnosti (z praktického hlediska tedy nájemci stačilo pronajímateli vydat dotyčného otroka, aby se vyhnul peněžité úhradě škody).⁸

Mírně odlišnou situaci nalezneme ve fragmentu Ulp. D.19.2.11.4. Zde jde o situaci, kdy pronajímatel s nájemcem uzavřou nájemní smlouvu jejíž předmětem je dům. Nad to si ujednájí ještě další smluvní povinnost spočívající v tom, že nájemce v tomto domě nesmí skladovat obilí. Nájemce svou povinnost porušil, obilí v domě uskladnil a jeho otrok toto obilí zapálil čímž vznikla škoda na pronajímatelově domě. V tomto případě se již dovozovala plná odpovědnost nájemce ex contractu.⁹

Pro účely této práce, tedy odpovědnosti principála za pomocníka z dnešního pohledu strictu senso, je ovšem stěžejní až fragment Gaius D.19.2.25.7., který řeší odpovědnost zaměstnavatele za zaměstnance. Skutkově jde ve fragmentu o situaci, kdy se jedna osoba zaváže pro druhou přepravit na jiné místo sloup. V první řadě je třeba si uvědomit, že transport obřího, několikatunového, zdobeného sloupu tak, aby se ani jeho delikátní okrasné prvky

⁶ V klasické době stačilo vydat dokonce i jen mrtvolu, ale pouze za předpokladu, že škůdce zemřel až po podání žaloby.

⁷ DEÁK, V., Způsoby náhrady škody v římském právu, Olomouc, 2021. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, vedoucí práce JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., str. 33-35

⁸ TRITREMMELE, D., Vicarious Liability in Roman locatio conductio?, University of Vienna law review, vol 4, no. 2, 2020, str. 145-148

⁹ Tamtéž, str. 149-150

nepoškodily musel být pro tehdejší dobu obzvlášť náročný technický úkol, který již vyžadoval určitou míru odbornosti a opatrnosti. Přepravce tento úkol rozhodně nemohl provést sám, a tak byl zpravidla nucen zaměstnávat mnoho pomocníků. Otázkou, kterou se Gaius zabýval tedy je, jak je to s odpovědností smluvně zavázaného přepravce, když ke škodě dojde kvůli pochybení jednoho z jeho svobodných, plně svéprávných zaměstnanců (což tedy poprvé zcela vylučuje vztah s noxální odpovědností).¹⁰

Gaius je toho názoru, že muž, který závazek převzal, je samozřejmě odpovědný za škodu způsobenou svým vlastním jednáním, ale mimo to i za škodu kterou způsobí jeho zaměstnanci, pokud nedodrží všechna opatření, které by dodržel Gaiiovými slovy: „velmi opatrný člověk“. Konstruuje se zde tedy liberační důvod spočívající v opatrnosti zaměstnavatele.

S tímto úzce souvisí jiný významný institut obecnějšího charakteru, který ve vztahu s odpovědností za jiné nelze nezmínit a mající svůj prapůvod rovněž v římském právu - tzv. culpa in eligendo, tedy odpovědnost za nerozumnou volbu třetí osoby.¹¹ Podstatou tohoto principu je, že osoba obecně odpovídá za nepečlivý výběr osoby, kterou využije při zařizování svých záležitostí.

Příkladem, v duchu kazuičnosti římského práva, si uveďme např. fragment Julian D.3.13.6.20. Zde šlo o situaci, ve které principál pověřil posla, aby dopravil stříbrné nádoby zpět věřiteli, od kterého tyto nádoby byly původně vypůjčeny. Pokud dojde k oklamání posla „zlými lidmi“ a ztrátu dotyčného nádobí, Julian dovozuje, že principál odpovídá pouze pokud posel nebyl pro tento úkol natolik vhodný, že nikdo nemohl rozumně předvídat, že by se posel takto oklamat nechal. Odpovědnost principála je tak navázána na pečlivý výběr osoby. Podobné řešení nalezneme např. i v Ulp. D.9.2.27.9

Je zřejmé, že hranice pečlivosti nebo naopak nepečlivosti výběru určité osoby nešlo stanovit tak, aby dopadaly univerzálně na všechny možné situace. Bylo tedy třeba, stejně jako dnes, posuzovat každý případ konkrétně a vzhledem k jeho specifickým okolnostem. Tento přístup je zvlášť příznačný pro starořímskou kazuistickou juristiku. Obecné kritéria ale můžeme stanovit tak, že principál musel při výběru svého pomocníka vyvinout jistou míru ostražitosti a vzít v potaz faktory jako jsou např. pomocníková pověst, jeho dosavadní zkušenosti,

¹⁰ Tamtéž, str. 154 - 158

¹¹ SKŘEJPEK, M., Římské soukromé právo, systém a instituce, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 142

schopnosti, vzdělání atd. Princip culpa in eligendo máme zakotvený hned na několika místech i v našem současném občanském zákoníku (např. § 2923 OZ).

Z tohoto tedy lze dovodit, že úprava v římském právu stála na dvou jasných a jednoduchých pravidlech – a) kdo jiného vyhledal k vyřízení svých záležitostí, odpovídá pouze v nedbalostním rozsahu svého nepečlivého výběru této osoby (culpa in eligendo) a b) má-li osoba sama poskytnout plnění a k tomu využije někoho jiného, odpovídá v plném rozsahu za jeho zavinění.^{12 13}

Tyto dva zmíněné přístupy daly v souvislosti s odpovědností za pomocníka základ dnešnímu rozlišování odpovědnosti závazkové a deliktní, viz kapitola 2. Ve své podstatě totožnou „dichotomii“ máme i v aktuálně platném občanském zákoníku, vliv římského práva je zde tedy nepopíratelný.

1.2 Úprava po pádu Římské říše

Po pádu Římské říše principy římského práva nadále ovlivňovaly právní systémy Evropy, a to samozřejmě včetně konceptu odpovědnosti za jiné, ať už otroky nebo třeba zaměstnance. Celkově však došlo k úpadku a odabstraktnění práva jako takového. Šlo o fenomén, který dnes nazýváme tzv. vulgarizací práva. Přesná aplikace římskoprávních legálních principů a pravidel se značně lišila v závislosti na konkrétní oblasti a časovém období, jednotný rámec tak stručně podat nelze.

V pozdějších fázích středověku docházelo ke znovuoživení římského práva, dnes známému a označovanému jako „recepce římského práva“. Během tohoto období bylo římské právo znovuoobjeveno, studováno a aplikováno na rozličné právní problémy, což vedlo k vývoji sofistikovanějšího a kodifikovanějšího systému práva. Toto se týkalo také našeho území, které bylo v tomto období ovlivněno nejen římskou, ale rovněž germánskou právní kulturou.

Konkrétní aplikace odpovědnosti za jiného se u nás během středověku měnila v závislosti na konkrétním časovém období a části území. Vzhledem k rozsáhlosti časového období by výčet a analýza všech jednotlivých přístupů na našem území zajisté vydala na samostatnou diplomovou práci, a proto budu dále pozornost věnovat jen kodifikované úpravě.

¹² MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 349

¹³ JHERING, R., Das Schuldmoment im römischen Privatrecht, 1. vydání, Gießen: VERLAG VON EMIL ROTH, 1867, str. 47-50

1.3 Úprava v ABGB

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), v češtině dnes známý jako Obecný zákoník občanský představuje první moderní občanský zákoník, který se používal na našem území, a to od roku 1811 až do přijetí OZ z roku 1950, tedy téměř 150 let. Vhodné je zmínit, že (samozřejmě mnohokrát novelizovaný) ABGB v Rakouské republice platí dodnes.

Ve vztahu k odpovědnosti za cizí jednání bylo obecným pravidlem v tomto předpisu, že osoba není zpravidla odpovědná za cizí protiprávní jednání, na kterém sama neměla účasti, a pokud dle zákona ano, náleží této osobě po škůdci zpětná náhrada, kterou označujeme jako regres (§ 1313). Toto obecné ustanovení bylo třeba, jak je i z jeho dikce patrné, vykládat v kontextu následujících paragrafů, jelikož jeho izolované znění by mnohokrát vedlo k odlišným závěrům v rozporu s původním úmyslem zákonodárce.¹⁴ V hraničních situacích bylo na místě přistoupit contra verba legis i k takzvané teleologické redukci, tedy „nástroji dotváření práva, kdy se na určitý skutkový stav neaplikuje ustanovení zákona, a to přesto, že tento skutkový stav spadá do jádra pojmu tohoto ustanovení“.¹⁵

Jedním z paragrafů, který bylo třeba při aplikaci § 1313 mít na mysli je § 1315, ve kterém bylo stanoveno, že odpovídá ten, „kdo užívá osoby neschopné nebo vědomě osoby nebezpečné k opatření svých záležitostí, za škodu, kterou tato osoba v této vlastnosti způsobí osobě třetí.“

Užitou osobou byl myšlen kdokoli, koho jiný v okruhu svého jmění využil, aby dosáhl svého cíle, přičemž nezáleží, zda užitá osoba jedná úplatně nebo ne. Hranice neschopnosti a nebezpečnosti v zákoně výslovně stanoveny nejsou, musely tedy být dotvořeny soudcovskou praxí. Třetí osobou byl myšlen kdokoliv jiný mimo dvojici uživatel osoby – užitá osoba, komu vznikla škoda.¹⁶

Ustanovení § 1315 však také trpělo nedostatkem komplexnosti a bylo třeba jej vykládat extenzivně, aby pod něj byly zahrnuty všechny možné případy odpovědnosti za pomocníka. Dle názoru tehdejších juristů bylo třeba odpovědnost principálů „vyostřit“¹⁷ a tak byl

¹⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol., Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, díl pátý §§ 1090 až 1341, 1. vydání, Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937 str. 843 an.

¹⁵ MELZER, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace, 2. vydání, Praha: C. H. BECK, 2011, str. 252

¹⁶ Tamtéž, str. 859 an.

¹⁷ RANDA, Antonín. O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského. 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899, s. 49.

zákonodárce nucen ve třetí dílčí novele ABGB (která byla provedena císařským nařízením č. 69/1916 ř. z. ze dne 19. března 1916) zákon doladit. § 1315 pozměnil a k němu navíc přijmul pro další vývoj velice důležitý § 1313a zakotvující tzv. pomocníka při plnění (Erfüllungsgehilfe).¹⁸ Základním předpokladem § 1313a bylo, že určitá osoba plnila věřiteli za pomoci 3. osoby, a toto plnění bylo vadné, z čehož pak poškozenému plynuly příslušné nároky.

Nová úprava ABGB tedy použití pomocníka při plnění normovala v § 1313a, zatímco starý § 1315 normoval už jen pomocníky jiné. Došlo tedy k odlišení závazkové a deliktní odpovědnosti za pomocníka a k návratu k dichotomii tohoto systému tak jak ji známe již z římského práva.¹⁹

1.4 Úprava v občanském zákoníku z roku 1950

Zákon č. 141/1950, nazývaný též „střední občanský zákoník“, si jako výsledek tzv. právnické dvouletky i přes značnou trivializaci celé právní úpravy od svého předchůdce zachoval rozlišování závazkové a deliktní odpovědnosti za pomocníka. Řešený institut na rozdíl od mnoha jiných neprošel příliš drastickou revizí a zachoval si určitý stupeň komplexnosti. Prakticky významnou změnou pro tehdejší poměry bylo, že tato úprava nyní dopadala na vztahy po celém území tehdejšího Československa (ABGB v zemích koruny svatoštěpánské, tedy ani na Slovensku, neplatil).

Odpovědnost za pomocníka při plnění byla upravena v § 344: „Kdo je zavázán někomu něco vykonat, odpovídá mu za zavinění svého zákonného zástupce a osob, jichž užije k splnění svého závazku“. Určitá návaznost na předchozí právní úpravu je tak zde zřejmá. Hranice odpovědnosti konkrétněji stanovena není, lze tedy dovodit, že principál odpovídá plně v mezích mantinelů pomocníkovy zavinění.

Pomocníci jiní, než při plnění jsou normováni hned v následujícím ustanovení. § 345 uvádí: „Kdo užije osoby nezdatné nebo, ač o tom ví, osoby nebezpečné k obstarání svých záležitostí, odpovídá za škodu, kterou tyto osoby způsobí ve svém poslání“. Jak je z dikce obou norem ve své vzájemné souvislosti patrné, toto pravidlo bylo použitelné na škodu způsobenou někomu jinému než věřiteli daného závazkového vztahu. Pravidlo je odrazem již zmíněné *culpy in eligendo*.

¹⁸ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 349-350

¹⁹ Tamtéž

1.5 Úprava v občanském zákoníku z roku 1964 a v obchodním zákoníku

Zprvu OZ 1964 odpovědnost za jiné obecně řešil jen velice sporadicky a omezeně, např. v § 422 u odpovědnosti za nezletilé či duševně choré, kteří nejsou schopni ovládnout své chování. Z oblasti odpovědnosti za pomocníka jsme v původním znění mohli nalézt pouze ustanovení o odpovědnosti organizace, dnes bychom řekli právnické osoby, za za ni jednající osoby plnící jí zadané úkoly. Jednající fyzické osoby zde za škodu odpovídaly jen v rozsahu pracovněprávních předpisů (§ 421 odst. 2). Vzhledem k tehdejší ideologii je zřejmé, že toto ustanovení mělo upravovat primárně škodu způsobenou zaměstnanci při výkonu jejich zaměstnání.²⁰

Později, s pádem socialismu a přijetím tzv. velké novely z roku 1991, došlo ke zrušení zmíněného pravidla v § 421 odst. 2 a k přidání nového odstavce pod obecnou klauzuli odpovědnosti za škodu, která odpovědnost za pomocníky obecně a samostatně řešila v § 420 odst. 2. Zde bylo uvedeno, že „Škoda je způsobena právnickou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů tím není dotčena.“. Oproti úpravě před novelou tak principálem už nutně nemusela být jen právnická osoba (organizace), ale mohla jí být klidně i osoba fyzická používající pro svou činnost někoho jiného. Další velká novelizační změna spočívala v samotné formulaci nového ustanovení – namísto osoby, která plní úkoly jiného, se zde bavíme o osobě, která je jiným při jeho činnosti použita. Nová formulace vylučuje, aby pomocníkem musel nutně být jen zaměstnanec. Nově pomocníkem mohl být třeba i subdodavatel, což samozřejmě souviselo i s liberalizací v oblasti podnikání.²¹

Podle některých autorů byla tato úprava málo kvalitní. Např. Melzer poukazuje na to, že zde nedocházelo k žádnému rozlišování mezi závazkovou a deliktní odpovědností, že text ustanovení explicitně vylučoval jakoukoliv, byť i deliktní odpovědnost pomocníka, či že termín „osoba použitá k činnosti“ byl častokrát chybně interpretován a ze strany soudu zůstával nepochopen.²² S tímto se ztotožňuji a úpravu OZ 1964 vnímám v porovnání a

²⁰ ELIÁŠ, K. a kol., Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487, 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2008, str. 799 - 800

²¹ Tamtéž

²² MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 350 - 351

v kontextu jejich předchůdců jako zpátečnickou. Je ale třeba pamatovat na to, že občanský zákoník nebyl jediný předpis soukromého práva, který tuto problematiku upravoval.

Tím odkazuji na poslední bod našeho historického exkurzu, kterým je obchodní zákoník z roku 1991. Významným je už jen proto, že sama důvodová zpráva k současnému občanskému zákoníku explicitně odkazuje na §§ 331 a 375 ObchZ jako na inspirační zdroje pro řešení případů, kdy dlužník využívá třetích osob při plnění věřiteli.²³ První ustanovení nám říká, že „Plní-li dlužník svůj závazek pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by závazek plnil sám“. Jedná se v podstatě o totožné pravidlo, které dnes nalezneme v § 1935 NOZ. Druhé uvádí, že odpovědnost povinného používajícího při plnění třetí osobu je vyloučena jen nastala-li nepředvídatelná, nepřekonatelná a na vůli povinného nezávislá překážka bránící ve splnění povinnosti, přičemž tato překážka vznikla ještě před prodlením a trvá. Zatímco zde tedy § 375 nabízí možnost liberace, § 331 nikoli.

²³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., str. 571

2. Pojetí odpovědnosti principála za pomocníka podle současné právní úpravy v ČR

Abychom se v této diplomové práci mohli věnovat otázkám komplexnějším a zevrubnějším, je na místě ze všeho nejdříve kvalitně popsat a pochopit samotné základy současné úpravy institutu odpovědnosti principála za pomocníka v ČR jako takové. V této kapitole se tedy blíže podíváme samostatně na obligační odpovědnost za pomocníka, delikt ní odpovědnost za pomocníka a v neposlední řadě na odpovědnost právnické osoby dle § 167 OZ. V rámci tohoto segmentu mé práce bych rád alespoň v krátkosti upřesnil významy souvisejících pojmů.

Naše aktuální právní úprava odpovědnosti principála za pomocníka mj. stojí, stejně jako úprava v ABGB a OZ 1950 nebo ObchZ, na rozlišování dvou základních druhů odpovědnosti, a to podle toho, zda byla škoda způsobena věřiteli při plnění na závazek anebo jinému jiným způsobem, než plněním.²⁴ Filip Melzer pro odlišení těchto dvou subkategorií odpovědnosti za pomocníka elegantně používá pojmy „odpovědnost za pomocníka při plnění“ a „odpovědnost za pomocníka při výkonu jiné činnosti“.²⁵ Jiní autoři, např. Martin Sztefek nebo Vít Sedlatý používají označení delikt ní a závazková odpovědnost za pomocníka.^{26 27} Až na odlišné označení, je obsah těchto dvojic pojmů zcela shodný. Pro účely této práce se nadále budu přiklánět k druhému jmenovanému pojmosloví.

Jak jsme si již uvedli výše, tato fundamentální dichotomie v předchozím občanském kodexu zcela absentovala a nalézt jsme ji mohli jen v obchodním zákoníku. Její znovu zakotvení v OZ je zcela logickým a praktickým krokem, který ovšem souvisí mj. zcela jistě i se snahami o postupné sjednocování jednotlivých právních řádů a pozvolnou europeizací českého

²⁴ NOZ ještě obsahuje částečně bokem stojící § 167 NOZ, který řeší problematiku některých pomocníků právnických osob. O tom viz. dále

²⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 352-353

²⁶ SZTEFEK, M., KRÁL, T., K přímé odpovědnosti zaměstnance (či jiného pomocníka) za škodu [online]. pravni prostor.cz, 22. 12. 2021 (citováno 11. 2. 2023), Dostupné na < <https://www.pravni prostor.cz/clanky/pracovni-pravo/k-prime-odpovednosti-zamestnance-ci-jineho-pomocnika-za-skodu>>.

²⁷ ŽIŽKA, V., SEDLATÝ, P., Odpovědnost pomocníka za škodu způsobenou při činnosti jiného z pohledu třetích osob [online]. epravo.cz, 19. 5. 2017 (citováno 11.3. 2023), Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-pomocnika-za-skodu-zpusobenou-pri-cinnosti-jineho-z-pohledu-tretich-osob-105895.html> >.

soukromého práva.²⁸ Nalezneme ji totiž i v projektech celoevropského formátu PECL (principy evropského smluvního práva) a PETL (principy evropského deliktního práva) sestavenými odborníky z oblasti soukromého práva napříč celým kontinentem. Konkrétně obligační odpovědnost lze dohledat v čl. 8:107 PECL a deliktní v čl. 6:102 PETL. Ostatně to, že tyto zdroje byly použity jako inspirační materiály při rekonstrukci našeho občanského práva, není žádným tajemstvím a informaci o tom lze dohledat i přímo v důvodové zprávě k OZ.²⁹

2.1 Obligační odpovědnost za pomocníka

Obligační odpovědností za pomocníka rozumíme odpovědnost za pomocníka využitého při plnění závazku. Jinak řečeno jde o případy, kdy dlužník má vůči věřiteli povinnost něco vykonat, něco na něj převést, něco strpět nebo něco opomenout (*facere, dare, pati, omittere*) a při plnění této povinnosti využije 3. osobu. Zásadně, by dlužník měl plnit osobně, není-li to ale vyloučeno smlouvou nebo charakterem závazku, může dlužník využít pro plnění někoho jiného.³⁰ V aktuálním občanském zákoníku nalezneme obligační odpovědnost za pomocníka zakotvenou v § 1935, který nám říká, že „plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám“.

Splněním (*solucí*) rozumíme jeden ze způsobů zániku závazku, který nastane naplněním toho, k čemu se dlužník vůči věřiteli zavázal. Jeho úpravu nalezneme v díle 7, hlavy I., části čtvrté OZ. Vedle splnění může závazek zaniknout i jinými způsoby, např. dohodou, odstoupením od smlouvy, započtením atd. Ze smyslu a účelu úpravy kontraktů však můžeme dovodit, že splnění je ve společnosti (i vzhledem k principu poctivosti a zásady *pacta sunt servanda*) nejpreferovanějším způsobem zániku běžných závazků – když se někdo k něčemu zaváže, má to obecně také splnit. Proces, který ke splnění jako samotnému poslednímu bodu na pomyslné časové ose života závazku vede, je plnění – tedy to faktické konání, převedení, strpění nebo opomenutí ke kterému se dlužník vůči věřiteli smlouvou zavázal. Plnění směřuje ke splnění. Příkladem, pokud se někdo tedy zaváže, že druhému před domem položí dlažbu, je obecně (bez ohledu na zákonnou nebo smluvní úpravu smlouvy o dílo) plněno po celou dobu, kdy dlužník fakticky finální produkt tvoří a poskytuje službu (výkop, položení dlažby, zasypání

²⁸ CULKA, J., *Europeizace občanského práva*, Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Katedra občanského práva, vedoucí práce prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc., str. 69

²⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z. č. 89/2012 Sb., str. 18

³⁰ ŠILHÁN, J. In HULMÁK, M. a kol., *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 951

mezer mezi jednotlivými kusy dlažby), ale splněno je až v momentě, kdy je dlažba jako celek hotova a předána.

Plnění má být podle zákona řádné (§ 1914 OZ) a včasné (§ 1958 an. OZ). Řádným plněním rozumíme, že je bez vad, proběhne stanoveným způsobem a v místě k tomu určeném. Včasné plnění lze negativně vymezit jako plnění, které není v prodlení. Plnit lze i po částech (§ 1930 odst. 2 OZ).

Ze systematického zařazení § 1935 OZ v zákoně a existence odlišné speciální úpravy v § 2914 OZ lze dovést, že hovoří-li se v § 1935 OZ o „plnění dlužníka“, myslí se tím dlužníkově plnění výhradně vůči věřiteli, a ne vůči komukoliv jinému. Odpovědnost za případnou škodu způsobenou pomocníkem někomu jinému, než je věřitel, upravuje zvlášť § 2914 OZ (viz. podkapitola 2.2).³¹

K plnění má dle hypotézy § 1935 OZ docházet za pomoci jiné osoby. Tímto je myšlena jakákoliv 3. osoba zpravidla stojící mimo závazkový vztah dlužník – věřitel. V případě plurality dlužníků nehraje roli, zda se jedná o solidární nebo dělitelné plnění dluhu. Solidárně zavázaný dlužník zásadně může jako pomocníka využít i jiného solidárního dlužníka stejně jako 3. osobu, odpovědnost vyzvaného dlužníka tím není dotčena. V praxi půjde zejména o subdodavatele využité zhotovitelem, zde je ale třeba brát v potaz i speciální úpravu smlouvy o dílo v § 2630 OZ.³²

Když zákonodárce v § 1935 uvádí, že dlužník za jiného „odpovídá“, vzniká otázka, co vlastně pojem odpovědnost znamená. I když se jedná v soukromém právu o poměrně frekventovaný a běžně užívaný výraz, o jeho přesném významu zatím ani po desetiletích odborných debat nepanuje v české civilistice jednoznačná shoda. Slovníky obecné češtiny pojem odpovědnost často definují jako „ručení někoho za něco nebo za někoho“.³³

Kdy a jak ale při právním styku odpovědnost vzniká? Jaký má charakter? To jsou všechno otázky, které tak prostou odpověď nemají. Se svým vlastním pojetím řešení této problematiky přišli (ještě za účinnosti předchozího OZ) např. Jiří Švestka v díle Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Marta Knappová v díle Povinnost a odpovědnost v občanském

³¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 352

³² BÁNYAIOVÁ In. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 424

³³ Např. slovník Lingea dostupný online na < [https://www.nechybujete.cz/slovník-soucasne-cestiny/odpov%C4%9Bdnost?>](https://www.nechybujete.cz/slovník-současne-cestiny/odpov%C4%9Bdnost?>).

právu nebo Josef Macur v díle odpovědnost a zavinění v občanském právu. I když se jednotliví autoři v některých názorech rozcházejí, dá se z těchto, ale i z jiných děl obecně vyvodit, že existují 2 nejzákladnější přístupy k tomu, jak k pojmu odpovědnost přistupovat.³⁴

35

První, takzvaná koncepce prospektivní nebo aktivní³⁶ spočívá v tom, že samotná odpovědnost má dvě na sebe navazující fáze. V první, takzvané latentní fázi, hovoříme o odpovědnosti, která vzniká zpravidla zároveň se vznikem závazku³⁷. Tato „spící“ odpovědnost pak už jen čeká, až dojde k porušení povinnosti, která je jejím předmětem a tím se odpovědnost zaktivizuje, „ožije“, vstoupí do druhé fáze své existence a vyvolá sankční následky. Pokud k porušení povinnosti nikdy nedojde, odpovědnost zůstane ve své neaktivní podobě.

Druhá koncepce nazývaná sankční, retrospektivní, popř. pasivní se do více fází nerozpadá a jednoduše se má za to, že odpovědnost vzniká až okamžikem porušení povinnosti a vznikem sankčního následku. Tato koncepce převládala za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964.³⁸

Důvodová zpráva k NOZ uvádí, že „Osнова opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Tato konstrukce opanovala od 70. let minulého století českou právní doktrínu... Osнова se naopak přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a že splní své povinnosti.“³⁹ Pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí je spjata s dílem Teorie práva Viktora Knappa a můžeme ji podřadit do kategorie aktivní koncepce odpovědnosti. Nicméně jak správně poukazuje Melzer ve svém komentáři, text důvodové zprávy je zde chybný. Knappova koncepce nikdy v praxi příliš zastánců neměla a stejně jako v okolních zemích u nás panovalo pojetí sankční. Navíc pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí spočívá právě v tom, že člověk odpovídá ještě před porušením samotné povinnosti (tedy že odpovědnost existuje ještě před samotnou aktivací v latentní fázi).

³⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek I. § 1 – 117.

1. vydání. Praha: Leges, 2013, Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. Str. 315-316

³⁵ ŽALUD, Z., Pojetí odpovědnosti v soukromém právu, Brno, 2006/2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Katedra občanského práva, str. 56

³⁶ Zde pro zajímavost řadíme i teorii odpovědnosti jako hrozby sankce od V. Knappa

³⁷ Odpovědnost však v určitých případech může vznikat již před vznikem závazku, viz. např. § 1728 OZ a culpa in contrahendo

³⁸ ŽALUD, Z., Pojetí odpovědnosti v soukromém právu, Brno, 2006/2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Katedra občanského práva, str. 56-57

³⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z. č. 89/2012 Sb., str. 47-48

Zatímco v jedné větě se tak autor DZ od aktivní koncepce distancuje, v následující se k ní zase hlásí a protirečí si.⁴⁰

2.2 Deliktní odpovědnost za pomocníka

Druhým klasicky uváděným druhem odpovědnosti principála za pomocníka je odpovědnost deliktní neboli odpovědnost za pomocníka při výkonu jiné činnosti, než je plnění. V aktuální úpravě ji nalezneme v § 2914 OZ, který stanovuje že „Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.“ Toto ustanovení upravuje hned několik rozdílných situací s diametrálně odlišnými následky.

V prvé řadě je třeba si uvědomit, že ustanovení § 2914 OZ je složeno ze dvou vět a každá z těchto vět upravuje jinou situaci. Zatímco první věta působí univerzálně a pokud by existovala samostatně, dopadala by na všechny případy deliktní odpovědnosti za pomocníka, věta druhá přináší speciální úpravu pro případ, že se pomocník zaváže provést určitou činnost samostatně a část deliktní odpovědnosti tak z dikce první věty „vykrajuje“. Existence těchto dvou variant samostatnosti na straně pomocníka pak dává za vznik dělení spočívající v odlišování pomocníků na samostatné a nesamostatné.

2.2.1 § 2914 věta první OZ

První věta ustanovení upravuje případy odpovědnosti za tzv. nesamostatného pomocníka.

Pokud nám text zákona říká, že principál má při své činnosti někoho použít, je tím myšleno to, že principál má určitý závazek a tento závazek pro něj plní 3. osoba. Samotné jádro „použití“ tak i zde spočívá ve faktickém dání, konání, strpění nebo zdržení se pomocníka, který jedná ve prospěch, z pověření a se souhlasem principála. Současná úprava je touto formulací totožná s dikcí předchozího soukromoprávního kodexu, který v § 420 odst. 2 OZ 1964 uváděl, že ke škodě muselo dojít použitými osobami při činnosti pro jiného.⁴¹

⁴⁰ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek I. § 1 – 117.

1. vydání. Praha: Leges, 2013, Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. Str. 315-316

⁴¹ SZTEFEK, M., Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 11

Dané ustanovení hovoří o použití „zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka“. Zmocněnec je osoba, která na základě plné moci jiného zastupuje.⁴² Zaměstnancem je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu,⁴³ kterými jsou pracovní poměr nebo právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.⁴⁴ Pojem jiného pomocníka pak slouží jako zbytková kategorie, která označuje všechny další osoby jednající za dlužníka. To, zda jiný pomocník jedná na základě přímých rozkazů dlužníka je relevantní pouze ve vztahu k určení, zda se jedná o samostatného nebo nesamostatného pomocníka, stejně jako to, v jakém právním vztahu dlužník k principálovi je. Delikt ní odpovědnost jako taková, ať už v té či oné podobě, je však dána neohledě na tyto informace. Důležitým zůstává, že účel jednání pomocníka lze dopátrat k samotnému principálovi a že k takovému jednání dal principál souhlas. I kdyby tak zaměstnanec nebo zmocněnec uvedení v daném ustanovení explicitně nebyli, stejně by pod rozsah pojmu „jiný pomocník“ zajisté spadali. Jejich výčet tak slouží čistě demonstrativně a od „jiných pomocníků“ se principiálně vyčtené osoby nikterak neliší.⁴⁵

Aby mohlo dojít k náhradě škody, musí obecně být nějaká škoda způsobena. Škodu dle českého soukromého práva definujeme jako újmu, kterou poškozený utrpí na svém majetku nebo majetkem ocenitelných právech. Může mít dvojí podobu, a to buď jako přímá škoda (*damnum emergens*), anebo úšlý zisk (*lucrum cessans*). Zatímco přímou škodou rozumíme to, o co se majetek poškozeného zmenšil, ušlým ziskem je hodnota, o kterou se majetek poškozeného nezvýšil, přičemž nebýt jednání škůdce, zajisté by ke zvýšení došlo. Majetková újma se hradí vždy, nemajetková jen bylo-li to výslovně ujednáno nebo stanoví-li to zákon.⁴⁶

Principál má za nesamostatného pomocníka jím způsobenou škodu nahradit tak, jako by ji způsobil sám. Vzniká tedy otázka, jak vlastně někdo má hradit škodu, kterou způsobil. Delikt ní právo v našem OZ stojí na systému několika skutkových podstat, na rozdíl od úpravy předchozí, která fungovala na bázi jedné takzvané generální delikt ní klauzule odpovědnosti za škodu. Inspiračním zdrojem této naší úpravy byl německý občanský zákoník (BGB), který vedle tří obecnějších norem (takzvaných malých generálních klauzulí) obsahuje ještě řadu dílčích skutkových podstat upravujících konkrétnější případy. Dle tohoto německého vzoru tedy i v našem občanském zákoníku nalezneme obecněji naformulovanou povinnost nahradit

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 441 an.

⁴³ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, § 6

⁴⁴ Tamtéž, § 3

⁴⁵ HRÁDEK In. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 973

⁴⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 2894

škodu za porušení dobrých mravů, zákona a smluvní povinnosti (§§ 2909, 2910, 2913 OZ) a navíc pak v §§ 2920 OZ an. konkrétnější speciální pravidla např. v otázkách škody z provozní činnosti, škody na nemovitosti, škody způsobené věcí atd.⁴⁷

Hranice odpovědnosti za škodu jsou nastaveny rozdílně napříč touto bohatou paletou deliktních norem,⁴⁸ obecně však ale lze uvést, že k tomu, aby někdo deliktně odpovídal za škodu, musí dojít k naplnění předpokladů stanovených v jednotlivých skutkových podstatách uvedených v oddílu 2, dílu 1, hlavě III, části IV. OZ. Pro představu, Podle Melzera jde v případech porušení dobrých mravů (§ 2909 OZ) o:

1. Jednání škůdce
2. Vznik nahraditelné újmy
3. Kauzalitu mezi vzniklou újmou a jednáním škůdce
4. Protiprávnost spočívající v rozporu s dobrými mravy
5. Úmyslné zavinění škůdce⁴⁹

V případech porušení zákona zásahem do absolutního práva (§ 2910 věta první OZ) jde o:

1. Zásah do absolutního práva poškozeného
2. Jednání škůdce (vlastní nebo přičtené jednání třetí osoby)
3. Kauzalitu mezi porušením absolutního práva a jednáním škůdce
4. Protiprávnost
5. Zavinění škůdce
6. Vznik škody
7. Kauzalitu mezi porušením absolutního práva a vznikem škody⁵⁰

V případech porušení zákona, přesněji porušením ochranné normy (§ 2910 věta druhá OZ), jde o:

1. Existenci ochranné normy
2. Jednání škůdce
3. Protiprávnost
4. Zaviněné porušení ochranné normy

⁴⁷ LOVĚTÍNSKÝ, V., Změny v českém deliktním právu pod vlivem německého občanského zákoníku, Právní rozhledy, 2014, č. 17, str. 573–578

⁴⁸ Viz. např. objektivní odpovědnost v § 2913 vs potřeba zavinění v § 2910 věta první

⁴⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 261

⁵⁰ Tamtéž str. 275-276

5. Vznik škody

6. Tzv. nexus protiprávnosti (to, zda věcný a osobní rozsah ochranné normy spadá pod daný případ)⁵¹

A v případech porušení smlouvy (§ 2913 OZ) o:

1. Existenci smluvní povinnosti

2. Jednání přičitatelné dlužníkovi

3. Aktivní legitimaci, tedy to, zda se jedná o „stranu“

4. Absenci liberačního důvodu podle § 2913 odst. 2

5. Vznik škody

6. Kauzalitu mezi jednáním a vznikem škody

7. Objektivní přičitatelnost následku (ochranný účel normy a předvídatelnost)⁵²

Rozsah odpovědnosti principála za nesamostatného pomocníka je tak dle textu zákona stanoven široce. Otázkou ale je, do jaké míry je legitimní přičítat principálovi i subjektivní stránku uvedených skutkových podstat (zde mám na mysli případy, které svou intenzitou ještě nedosahují úrovně tzv. excessu, viz kapitola 3). Jak jsme si již uvedli, např. § 2909 OZ totiž vyžaduje úmyslné zavinění škůdce. Pokud pomocník úmyslným jednáním škodu při porušení dobrých mravů napáchá, měl by za to opravdu nést odpovědnost principál, i když se sám úmyslně nikterak nezavinil?

Jak uvádí Sztefek, z ratia legis úpravy odpovědnosti za principála mimo jiné vyplývá, že normy slouží primárně jako jakási „materializace rizika“, které vzniká už tím, že principál vědomě využívá pro své účely někoho dalšího. Respektive, nebýt principála a jeho zájmů, nedošlo by vůbec ani ke škodě způsobené pomocníkem. Principál má z využití jiného benefit a je tak zcela racionální, aby nesl i určitou odpovědnost za potencionální riziko. Pravdou také je, že v případě neexistence institutu odpovědnosti principála za pomocníka, by musel celou škodu hradit sám pomocník, u kterého je obecně pravděpodobnější, že nebude mít dostatek finančních prostředků.^{53 54} Způsob, jakým opodstatnit a zlegitimovat přičitatelnost subjektivní stránky pomocníka principálovi zde tak zcela určitě přítomen je.

⁵¹ Tamtéž str. 300

⁵² Tamtéž str. 316 - 317

⁵³ SZTEFEK, M., Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 10

⁵⁴ SYKES, A., O., The Boundaries of Vicarious Liability: An Economic Analysis of the Scope of Employment Rule and Related Legal Doctrines, Harvard Law Review, 1988, vol. 101, č. 3, str. 567 - 570

I v praxi rovněž panuje shoda na tom, že principálovi lze legitimně přičítat i subjektivní stránku pomocníkovy jednání. Osobně si však myslím, že by principálova odpovědnost neměla být tak široká, jak dnes je. Subjektivní stránka by dle mého názoru měla být až na výjimky vázána na subjekt jako takový a sankciovat např. malého zaměstnavatele s jedním zaměstnancem za úmyslné způsobení škody třetí osobě jeho zaměstnancem, přičemž zaměstnavatel to nikterak nemohl ovlivnit, mně osobně nepřijde spravedlivé. Své opodstatnění by za takové situace mnohdy ztratil i argument se snadnějším dobytím pohledávky po zaměstnavateli, spíše než po zaměstnanci, jelikož tak drobný zaměstnavatel na tom častokrát bude srovnatelně, mnohdy třeba i hůře než jeho zaměstnanec. Jsem srozuměn s tím, že samotné riziko škody vzniklo právě kvůli tomu, že principál pro své účely využil pomocníka, nicméně tento argument mi nepřijde přesvědčivý univerzálně a alespoň bych zde rád alespoň uvedl svůj vlastní názor, že by se s přičítáním cizí subjektivní stránky mělo nakládat opatrně, popř. bych oproti stávající doktríně rád viděl rozšíření aplikovatelnosti excessu.

V poslední části první věty § 2914 OZ je uvedeno, že dlužník „nahradí škodu jím (pomocníkem) způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám“. Slovo „sám“ je zde užito jako identifikační ukazovací zájmeno. Zásadně nevhodným se jeví vykládat tento pojem ve smyslu výlučnosti principála, tak jak to Nejvyšší soud dělá, viz. bod 4.3.1 této práce. Toto slovní spojení neznamena, že by poškozený mohl své nároky uplatňovat výlučně jen vůči principálovi, ale naopak naznačuje, že se na uhrazení způsobené škody může podílet i další osoba – principál.

2.2.2 § 2914 věta druhá OZ

Po přesunutí na druhou větu § 2914 OZ řešící škodu způsobenou samostatným pomocníkem narážíme na pojem samostatnosti. Hranice samostatnosti lze vymezit za pomoci kritérií jako jsou zejména kontrola a dohled nad vykonanou prací (samostatný pomocník má většinou větší volnost a kontrolu nad tím jak, kdy, popř. kde práci vykonává), využití vlastního pracovního náčiní, exkluzivita pomocníka k principálovi (samostatný pomocník bude mít ve většině případů více klientů a dotyčný principál nebude jediný, pro koho vykonává práci) nebo třeba míra nesení odpovědnosti a rizika za výsledky své práce.⁵⁵

Určitým indikátorem v posouzení samostatnosti či nesamostatnosti daného pomocníka může být i právní základ vztahu mezi těmito dvěma subjekty, respektive to, zda pomocník

⁵⁵ Kritéria posuzována např. v Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1198/2019

vykonává pro principála úkoly z titulu základního pracovněprávního vztahu nebo jinak. Je ale důležité si uvědomit, že toto kritérium nikdy nemůže působit absolutně a situaci je třeba posuzovat na základě konkrétních skutkových okolností. Stále rozšířeným fenoménem u nás jsou např. případy tzv. švarcsystému, kdy jedinec vykonává pro jiného závislou práci, aniž by pro to měl uzavřen příslušnou smlouvu o pracovním poměru nebo jednu z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr častokrát jako podnikatel.⁵⁶ Při naplnění výše popsaných kritérií by přitom i na takové pomocníky bylo třeba nahlížet zpravidla jako na nesamostatné.

Samostatná osoba je dle dikce 2. věty § 2914 OZ zpravidla odpovědná sama, neboť dle zákonného textu ani není považována za pomocníka. To však zcela neplatí byla-li „principálem“ nepečlivě vybrána nebo na ni nebylo dostatečně dohlédnuto. V takovém případě osoba, pro kterou byla činnost vykonávána, ručí za splnění její povinnosti k náhradě škody.

Nepečlivý výběr, tak jak je v dotčeném ustanovení užit, spočívá v tom, že osoba, která využívá služeb jiného ke splnění určitého úkolu, nese odpovědnost za to, že si vybrala tento subjekt bez příslušné péče a opatrnosti. Principál by měl vždy porovnat způsobilost a zkušenosti pomocníka s povahou a náročností úkolu, který se mu právě chystá svěřit. Nepečlivost výběru může např. spočívat v principálově špatné historické zkušenosti s konkrétním pomocníkem, tedy v situaci, kdy pomocník pro principála již několikrát provedl určitou práci vadně (např. v rámci svého zaměstnání ve firmě spravující auta několikrát chybně zapojil brzdy), lze objektivně očekávat, že k žádnému zlepšení jeho schopností nedošlo, a principál mu stejně opět zadá totožný úkol. Může se ale rovněž projevit v nedostatečném ověření pomocníkovy kvalifikace, např. majitel dopravní firmy zaměstná na pozici řidiče osobu bez příslušného řidičského oprávnění. Jedná se o klasický projev v této práci již řešené culpy in eligendo.

Nedostatečný dohled může spočívat jak v průběžném dozoru nad prováděním samotné činnosti, tak i v následné kontrole nad finálním produktem pomocníkovy práce. Příkladem ze stavebního prostředí si můžeme uvést situaci, kdy principál dostatečně nedohlídí na to, zda jeho subdodavatel dodržuje všechny příslušné stavební normy (třeba za využití stavebního dozoru) ani jeho výslednou práci nepodrobí žádné kontrole, v důsledku čehož vzniknou na stavbě vady vedoucí ke vzniku škody.

⁵⁶ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, § 3

V případech nepečlivého výběru nebo nedostatečného dohledu přichází pro osobu, v jejíž prospěch bylo konáno, zákonem předvídaný následek v podobě „ručení“ za škůdcovu povinnost k náhradě škody. Pojem ručení zde může vyvolávat pochyby. Význam tohoto pojmu totiž historicky nespočíval v tom, že šlo o zajišťovací institut, tak jako je tomu dle současného OZ, ale dnešní ručení starší právnická čeština označovala až do přijetí OZ 1964 jako rukojemství. Tehdejší ručení bylo synonymem k dnešní odpovědnosti.^{57 58} Význam ručení ve smyslu „odpovídá“ se zde přitom jeví jako vhodnější, neboť zbytečně nekonstruuje zajišťovací institut a zakládá poškozenému přímý nárok vůči principálovi i pomocníkovi.

Jak uvádí Melzer, hlavním inspiračním východiskem při tvorbě ustanovení § 2914 OZ byl § 1315 OZO, který pojem ručení používal právě ve smyslu dnešního pojmu odpovědnosti. Šance, že zákonodárce bez hlubší analýzy jen převzal znění normy z OZO a došlo k nezamyšlené záměně těchto dvou pojmů je dle jeho názoru poměrně vysoká. Jazykový výklad je však nesporný a v § 2914 OZ zmíněné ručení je třeba až na výjimky vykládat s respektem k zákonodárci jako „zajištění ručením“, čemuž dle jeho poznatku přisvědčuje i navazující část textu zákona: „za splnění“.⁵⁹

2.3 Odpovědnost právnické osoby podle § 167 OZ

Mimo čtvrtou část OZ lze ještě nalézt normu řešící specificky odpovědnost právnické osoby za jiné, v ustanovení vyčtené subjekty.⁶⁰ § 167 nám říká, že „Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.“

Ustanovení explicitně jmenuje 3 možné subjekty, které za právnickou osobu mohou jednat. Jde o člena voleného orgánu, zaměstnance a jiného jejího zástupce, pod kterým si můžeme představit např. prokuristu.

V ustanovení se nikde neuvádí, že se musí nutně jednat jen o fyzické osoby. Vzniká zde tak i možnost jakéhosi „řetězení“ odpovědností právnických osob, kdy za jednání jednatele jedné

⁵⁷SVÍŽENSKÝ, L., Ručení jako institut občanského práva a jeho promítnutí v judikatuře, Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Katedra občanského práva, str. 13

⁵⁸ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek I. § 1–117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. Str. 315-319

⁵⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 366-367

⁶⁰ ŽIŽKA, V., SEDLATÝ, P., Odpovědnost pomocníka za škodu způsobenou při činnosti jiného z pohledu třetích osob [online]. epravo.cz, 19. 5. 2017 (citováno 16. 8. 2023), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-pomocnika-za-skodu-zpusobenou-pri-cinnosti-jineho-z-pohledu-tretich-osob-105895.html>>.

právnícké osoby, bude ve finále odpovídat druhá, od první jmenované odlišná, právnícká osoba.

§ 167 OZ je vystavěn na absolutní odpovědnosti právníckých osob za v něm vyčtené subjekty. Nelze se tedy z pozice společnosti dovolávat nepřítomnosti vlastního zavinění.⁶¹ Postačí pouze přítomnost příčinné souvislosti mezi jednáním konkrétní jednatelky osoby a právnícké osoby, o čemž nám vypovídá i část ustanovení: „při plnění svých úkolů“.

Jak uvádí Melzer ve svém komentáři, ustanovení si částečně konkuruje s § 2914 OZ.⁶² Jedná se však o obecnější pravidlo, které své využití nalézá i mimo oblast náhrady škody. Dle obecných ustanovení o konkurenci jednotlivých nároků však nelze hovořit o tom, že by jeden nárok vylučoval druhý. Žalobce tak případně dle mého názoru může uplatnit jak § 167 OZ, tak i § 2914 OZ najednou a vedle sebe.

⁶¹ MELZER, F., Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku, SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2016, ročník IV., číslo 4, str. 52

⁶² Tamtéž, str. 52-53

3. Pojetí excesu

3.1 Obecně k excesům

V aktuálně platném českém právu pod pojem exces můžeme podřadit hned několik situací. Jde např. o překročení oprávnění člena statutárního orgánu obchodní korporace nebo o překročení mezi některého z institutů okolností vylučujících protiprávnost. V kontextu odpovědnosti principála za pomocníka excesem zpravidla rozumíme případy, ve kterých absentuje vnitřní souvislost mezi způsobením škody a výkonem činnosti pro jiného. Pokud tyto dva prvky ve vzájemné souvislosti přítomny nejsou, nelze přičítat dané škodlivé jednání pomocníka principálovi.⁶³

Excesem rozumíme takové chování, které výrazně vybočuje od toho, co lze od dané osoby, za daných okolností, očekávat. Něco, co je pro třetího pozorovatele zcela nepředvídatelné a neočekávatelné. Něco, co nelze spravedlivě přičítat jiné osobě. Exces pomocníka představuje jednu z cest, jak se principál může zbavit své odpovědnosti.

Judikatura dovodila a dlouhodobě zastává názor, že nelze dané škůdní jednání považovat za exces jen na základě skutečnosti, že jednání naplňuje znaky trestného činu.⁶⁴ Vždy je třeba posuzovat každý konkrétní případ individuálně.⁶⁵

3.2 Kritéria posuzování excesu

Za panování předchozí právní úpravy judikatura excesy posuzovala zejména z pohledu místní, časové a věcné souvislosti mezi faktickým jednáním pomocníka a tím, co měl dle smlouvy pomocník vykonávat pro principála. Soudy dále jako jeden z hlavních ukazatelů existence excesu hodnotily, do jaké míry škoda vznikla v souvislosti se zájmy pomocníka v komparaci s tím, do jaké míry se zájmy principála (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 25 Cdo 482/2005), což můžeme pojmenovat jako tzv. kritérium zájmu.

I přesto, že všechny tyto uvedené faktory mají své opodstatnění, na žádný z nich dle převažujícího názoru dnešní jurisprudence nelze nahlížet zcela dogmaticky, jelikož neposkytují dostatečnou ochranu poškozených ve všech představitelných případech.

⁶³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 356-357

⁶⁴ Např. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2590/2021

⁶⁵ Např. Nejvyšší soud ČSSR: Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18.11.1970, sp. zn. Cpj 87/70

Problematickým se jeví zejména zmíněné kritérium zájmu principála na činnosti pomocníka. Sztefek i Melzer shodně uvádějí, že i když sledování míry zájmu principála na daném (škodlivém) jednání může být jedním z ukazatelů přičitatelnosti, lze ukázat na mnoha příkladech, že zájem pomocníka může u excesivního jednání zcela absentovat nebo nemusí hrát vůbec žádnou roli. Stejně tak se závěr učiněný jen na základě zmíněného kritéria zájmu může dostat do rozporu s tzv. kritériem rizika, které představuje realizaci vzniklého nebezpečí přičitatelného principálovi nehledě na jeho subjektivních zájmech (tedy – nebýt principála, pomocník by ani nedostal šanci excesivní jednání spáchat).^{66 67 68}

Uvedme si například situaci, kdy zaměstnanec společnosti specializující se na stěhování movitých věcí získá skrze svého zaměstnavatele přístup do bytu 3. osoby. V tomto bytě se zaměstnanec rozhodne něco pro svou vlastní potřebu odcizit. Ipění na kritériu zájmu by nám nedovolilo učinit jiný závěr, než že byl spáchán exces, na kterém zaměstnavatel vůbec žádný zájem neměl, a tedy za něj ani neodpovídá. Vůbec ale takto nezohledňujeme, že byl zaměstnanec vpuštěn do bytu poškozeného, čímž vzniklo riziko odcizení věci, právě díky zaměstnavateli.

Na místo výhradního uplatnění kritéria zájmu tedy Melzer preferuje tzv. pohyblivý systém. Tedy stavění kritéria zájmu rovnocenně vedle kritéria rizika s tím, že intenzivnější naplnění jednoho z těchto faktorů je způsobilé kompenzovat méně intenzivní přítomnost toho druhého.⁶⁹ Dle tohoto závěru tak lze uvést, že i v případech, kdy zájem principála na daném škodlivém jednání zcela absentuje, může dojít k tomu, že principál odpovídat bude.

Podobně Sztefek se namísto ipění na kritériu zájmu přiklání k tzv. testu charakteristického jednání, který se uplatňuje zejména před americkými soudy. Nejen že tato varianta dle Sztefkova názoru představuje lepší a komplexnější řešení souvisejících otázek úpravy excesu, ale zároveň napomáhá překonat často náročné procesní postavení poškozených, kteří jsou zpravidla nositeli důkazního břemene.⁷⁰

⁶⁶ SZTEFEK, M., Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 11-12

⁶⁷ MELZER, F., Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku, SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2016, ročník IV., číslo 4, s. 58

⁶⁸ SYKES, A., O., The Boundaries of Vicarious Liability: An Economic Analysis of the Scope of Employment Rule and Related Legal Doctrines, Harvard Law Review, 1988, vol. 101, č. 3, str. 565

⁶⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 358-359

⁷⁰ SZTEFEK, M., Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 12

Ratio tohoto testu spočívá v tom, že soudy namísto sledování subjektivních zájmů zúčastněných osob sledují a zkoumají stav z objektivního hlediska, tedy zejména se snaží posoudit, zda daná škoda vznikla u jednání pomocníka, které lze označit jako charakteristickou aktivitu obdobného subjektu v obdobném postavení. V kontextu výše uvedeného příkladu by tedy poškozenému stačilo před soudem prokázat, že zaměstnanec stěhovací společnosti typově získává přístup do obydlí jiných osob právě díky charakteru svého zaměstnání. To samo o sobě odůvodňuje závěr o odpovědnosti principála. Nic dalšího, co do subjektivní stránky škůdce, by poškozený nemusel řešit.

3.3 Problematická judikatura k excesům

3.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1698/2022

V rozhodnutí NS ze dne 31. 8. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1698/2022, je řešen případ, ve kterém zjednodušeně řečeno šlo o situaci, kdy zaměstnanec poskytující zákazníkům mj. finanční služby, zneužil své postavení, aby získal přístupové údaje k bankovnímu účtu jednoho z klientů a ve svůj prospěch si od něj převedl finanční částku. Dle závěru soudu tím byl spáchán exces, který standartně vylučuje jakoukoliv odpovědnost zaměstnavatele. Byť odpovědnost zaměstnavatele byla nakonec dovozena jinak, a to skrze porušení prevenční povinnosti (§ 2900 OZ), závěry uvedené k excesu v části odůvodnění tohoto rozsudku lze považovat přinejmenším za sporné.

Dovolací soud uvádí a v následné části rozsudku se i s odkazem na jiné judikaturní závěry hlásí k názoru, že „Nelze zároveň přehlédnout, že odvolací soud dovodil exces M. D. (pomocníka) z povinností zaměstnance I. žalované (principála), protože sledoval výlučně své osobní zájmy.“

Pokud bychom vzali tento závěr za své a nedošlo by k následnému dovození odpovědnosti zaměstnavatele přes porušení prevenční povinnosti, nezbývalo by nám než vyloučit odpovědnost jakékoliv osoby odlišné od zaměstnance. Vzhledem k tomu, že zaměstnanec ke dni vydání dovolacího rozhodnutí uhradil jen nepatrnou část vzniklé škody, znamenalo by to faktické znemožnění jakékoliv kompenzace poškozeného.

Jak odvolací, tak i dovolací soud přitom vůbec neoperoval s myšlenkou, že se škůdce dostal k údajům poškozeného právě díky svému postavení zaměstnance zaměstnavatele. Tedy jinak řečeno, nebýt zaměstnavatele, riziko odcizení finančních prostředků by bylo znatelně nižší. Ve své podstatě jde o totožnou situaci jako v modelovém případě z předchozí podkapitoly (3.2), kdy zaměstnanec získá přístup do bytu poškozeného jen díky zaměstnavateli.

Pokud bychom se rozhodli na věc nahlížet z pohledu tzv. pohyblivého systému, popř. testu charakteristického jednání, odpovědnost zaměstnavatele by vzhledem k vpuštění zaměstnance do sféry soukromí klienta dovést šla, a to klidně i bez explicitního porušení prevenční povinnosti. Jak jsme si ukázali dříve, materializace principálova rizika je ostatně i jeden z hlavních důvodů, proč institut odpovědnosti za pomocníka vůbec v našem právním řádu máme. Principál měl z využití pomocníka určitý benefit a je tak zcela legitimní, aby v návaznosti na to nesl i část odpovědnosti. Domnívám se, že lpění na kritériu zájmu v tomto konkrétním případě mohlo poškozenému upřít právo na spravedlnost.

3.3.2 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 983/2023

Tento rozsudek velmi úzce souvisí s rozsudkem předchozím. Škůdce, jeho modus operandi i řada dalších skutkových okolností jsou téměř totožné, nicméně liší se zde osoba poškozeného. V tomto sporu však dotyčný poškozený už takové štěstí neměl a k náhradě škody se nedostal ani skrze porušení prevenční povinnosti. Vzhledem k nemajetnosti škůdce zmíněné v předchozím rozsudku to tedy pravděpodobně znamená, že poškozenému žádná reálná satisfakce poskytnuta nebyla.

Soud se i zde hlásí ke kritériu zájmu „Tak ostatně rozhodl Nejvyšší soud i o protiprávním jednání M. D. podobného charakteru vůči jinému klientu obou žalovaných již v usnesení ze dne 31. 8. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1698/2022, podle nějž ani okolnost, že se tak dělo na pracovišti, v pracovní době a při činnosti, za niž pobíral mzdu, nebrání závěru, že se daná činnost vymykala jeho pracovním úkolům, jimiž byl zaměstnavatelem pověřen, a že sledoval jen svůj vlastní zájem.“

V ostatním platí závěry z podkapitoly 3.3.1

3.4 Závěr k excesům

V předchozích podkapitolách jsme si ukázali, že přílišné lpění na kritériu zájmu je způsobilé vyvolat spoustu problému i v dnešních dnech. Kritérium zájmu má zcela určitě své místo, nicméně soudy nesmí zapomínat, že zde existují i další faktory, které je třeba brát v potaz. Dle shora učiněných závěrů je dle mého názoru nesporné, že existují případy, jejichž správné a spravedlivé řešení nelze nalézt za dogmatického uplatňování dosavadní praxe. Realitou nicméně zůstává, že k dnešnímu dni soudy stále považují kritérium zájmu (spolu s místním, věcným a časovým hlediskem) za rozhodující, jak dokládá i řada nejnovějších rozhodnutí, viz. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2023, 25 Cdo 1768/2023.

Vzniká tedy otázka: která z nastíněných alternativ je lepší? Pohyblivý systém nebo test charakteristického jednání? Osobně vnímám oba popsané přístupy jako rovnocenné a souhlasně je považuji za lepší variantu k ryzímu uplatňování kritéria zájmu jako hlavnímu ukazateli přítomnosti příčinné souvislosti mezi způsobením škody a výkonem činnosti pro jiného. Pokud bych se k jednomu ze systémů přihlásit musel, sympatičtější mi přijde druhý jmenovaný, a to zejména díky zjednodušení procesního postavení poškozeného.⁷¹

Jsem zastáncem názoru, že NS by se pro futuro měl explicitně přihlásit k jednomu ze shora uvedených přístupů a upustit od dosavadní praxe, která je způsobilá u konkrétních případů vyvolat značné problémy. Byť si soudy často pro dosažení spravedlivého stavu věci poradí jinak (viz. např. závěr o porušení prevenční povinnosti u rozsudku 25 Cdo 1698/2022), právní jistotě v našem státě by to jen prospělo, ať už sebemenším dílem.

⁷¹ SZTEFEK, M., Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 12

4. Přímá odpovědnost pomocníka

4.1 Obecně k přímé odpovědnosti pomocníka

Spornými, ale stále aktuálními jsou otázky přímé odpovědnosti pomocníka. Dostáváme se tedy k situacím, kdy je již dáno, že jedinec pomocníkem je a my musíme posoudit, do jaké míry by měl za své škodlivé jednání odpovídat spolu s principálem.

Jak jsme si již uvedli dříve, za účinnosti minulého občanského zákoníku byla přímá odpovědnost pomocníka zcela vyloučena, a to nejen ve vztahu k zaměstnancům, ale rovněž ve vztahu k pomocníkům jiným. Poškozený tak v případě mu způsobené škody mohl za účinnosti OZ 1964 žalovat výhradně jen principála, který se posléze měl s pomocníkem regresně vyrovnat. Zákonodárce se s přijetím nové právní úpravy pokusil podstatně přiblížit úpravě z okolních zemí, jelikož tento námi doposud aplikovaný přístup lze označit nejen jako netradiční, ale v mnoha ohledech rovněž i nepraktický.⁷²

Snahy zákonodárce tuto problematiku nadobro vyřešit však byly zmařeny částečně nepřesným zněním zákona, které soudům ponechalo až příliš prostoru k výkladu a částečně silně konzervativním přístupem k otázkám věcí pracovněprávních. Aktuálně se tedy nacházíme v situaci, kdy právní doktrína prozatím svůj konsensus, co do komplexního řešení této otázky, nenašla.

Shoda obecně panuje ohledně samostatných deliktních pomocníků, jelikož to lze dovodit přímo ze zákonného textu 2. věty § 2914 OZ.⁷³ Pomocník odpovídá zpravidla sám, přičemž se zakládá ručení principála za jeho splnění povinnosti k náhradě škody, jen pokud byl pomocník nepečlivě vybrán nebo nad ním nebyl dostatečný dohled (k tomuto blíže viz. bod 2.2.2 této práce). Problematickou však situace zůstává zejména v otázkách nesamostatných pomocníků – zaměstnanců, jelikož není žádným tajemstvím, že tito v naší republice požívají zvlášť mimořádné ochrany, a to zejména v porovnání s okolními zeměmi.⁷⁴

4.2 Teoretické přístupy k přímé odpovědnosti zaměstnance

⁷² Tamtéž, str. 6–7

⁷³ „Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.“

⁷⁴ LOVĚTINSKÝ, V., Odpovídá zaměstnavatel za škodu způsobenou zaměstnancem třetí osobě, i když zaměstnanec jedná v rozporu s jeho pokyny? [online]. epravo.cz, 7. 12. 2017 (citováno 23. 3. 2024), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovida-zamestnavatel-za-skodu-zpusobenou-zamestnancem-treti-osobe-i-kdyz-zamestnanec-jedna-v-rozporu-s-jeho-pokyny-106784.html>>.

K otázce přímé odpovědnosti zaměstnance se vyvinuly celkem 3 všeobecně přijímané, teoretické přístupy, jak tuto problematiku řešit. První přístup si zakládá na tom, že zaměstnanec přímo odpovídá, srovnatelně jako samostatný pomocník, druhý počítá s tím, že zaměstnanec přímo neodpovídá a třetí operuje s myšlenkou, že zaměstnanec sice odpovídá, ale jen do rozsahu, který umožňují pracovněprávní předpisy.⁷⁵

4.2.1 Zaměstnanec přímo odpovídá v plném rozsahu

Tento přístup k otázce přímé odpovědnosti zaměstnance by mnozí mohli vzhledem k recentním judikатурním závěrům (viz. dále) považovat ze největšího outsidera ze 3 zmíněných variant řešení. Jde však o výchozí přístup nám nejbližších soukromoprávních řádů, ke kterým se OZ hlásí v DZ, tedy jak německého, tak i rakouského práva.⁷⁶ Např. německé soudy dovozují, že zaměstnanec sice nemusí vždy mít povinnost k náhradě škody vůči zaměstnavateli (v případech tzv. nejlehčí nedbalosti), škodu způsobenou třetím osobám však jakožto pomocníci musí hradit bez výjimek vždy.⁷⁷ Tomu by odpovídal i jazykový výklad našeho OZ, který upravuje v § 2914 OZ pouze odpovědnost principála, zatímco odpovědnost pomocníků ponechává obecné úpravě delikt ní odpovědnosti.

Stěžejní argument pro aplikaci tohoto přístupu tedy nenalezneme ani tak v samotném textu zákona, jako spíše v jeho absenci. Jak už totiž bylo několikrát zmíněno, úprava OZ 1964 ve svém § 420 odst. 2 odpovědnost pomocníků všeobecně vylučovala. Pokud by tedy zákonodárce zamýšlel ponechání starých pravidel, neměl by zapotřebí dikci zákona měnit, jak také učinil. Absenci úpravy tak řada autorů vnímá jako důkaz absolutního odklonu od předchozí právní úpravy.⁷⁸

Částečně s tím však nesouhlasí např. Melzer, který uvádí, že závěr nelze absolutně přisuzovat úmyslu zákonodárce takto razantně snížit ochranu zaměstnanců. Závěr dle doslovných výkladů předpisů vnímá spíše jako nechtěné opomenutí zákonodárce a pouhé nepromítnutí nově přijatých změn z OZ do ZP. Neomezenou odpovědnost zaměstnanců by považoval za porušení zásady zákazu přenosu rizika z výkonu závislé práce na zaměstnance a dle jeho

⁷⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 368-372

⁷⁶ ČECH, P., FLÍDR, J. Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů? In: Rekodifikace & praxe, 2015, č. 3, str. 15

⁷⁷ Tamtéž, str. 17

⁷⁸ Tamtéž, str. 16

názoru tak za aktuálního stavu nelze spravedlivě uvažovat o tom, že by zaměstnanec měl odpovídat v plném rozsahu způsobené škody.⁷⁹

Dle názoru profesora Běliny jako dostatečný argument pro aplikaci tohoto přístupu nepostačí ani všeobecná snaha zákonodárce o opuštění zásad socialistického práva (kde bezbřehá ochrana zaměstnance, tak jak ji dnes upravenou máme, bezesporu patří), ke které se DZ k OZ na několika místech hlásí. V uplatnění tohoto přístupu by viděl přímý rozpor se základními zásadami pracovního práva, zejména s principem zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance, což je v našich podmínkách zcela nepřijatelné.⁸⁰

Za předpokladu, že by tento přístup našel své uplatnění v praxi, nesmíme zapomínat na limitaci náhrady škody zaměstnance vůči zaměstnavateli, která je uvedena v § 257 odst. 2 ZP. Výše takové náhrady škody totiž nesmí překročit částku rovnající se čtyřapůlnásobku zaměstnancova průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu. Zaměstnanci by tak vzniklo právo na regresní úhradu vůči zaměstnavateli, a to do výše překračující tento zákonem stanovený limit.⁸¹ Výjimkou ovšem zůstává exces zaměstnance.

Tato varianta tedy ze všech uvedených nejvíce chrání poškozeného, jelikož mu dává možnost získat náhradu za jemu učiněnou újmu na majetku hned ze dvou možných zdrojů namísto jen jednoho.

4.2.2 Zaměstnanec přímo neodpovídá

Druhým všeobecně uznávaným přístupem k této otázce je naprosté vyloučení přímé odpovědnosti zaměstnance s výjimkou zaměstnancových excesů.

Autoři v souvislosti s tímto závěrem odkazují na zvláštní zákonné postavení zaměstnance v systému našeho práva, na zásadu, že závislá práce je vykonávána na odpovědnost zaměstnavatele a zákazu přenosu této odpovědnosti na zaměstnance, na specifika českého pracovněprávního prostředí či na historický přístup k této problematice.^{82 83}

⁷⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., *Občanský zákoník – velký komentář*, svazek IX. § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 370

⁸⁰ BĚLINA, M., Škoda způsobená zaměstnancem a jeho (ne)odpovědnost vůči třetím osobám, *Právní rozhledy*, 2018, č. 13-14, str. 485-487

⁸¹ SZTEFEK, M., Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, *Právní rozhledy*, 2017, č. 1, str. 6

⁸² BĚLINA, M., Škoda způsobená zaměstnancem a jeho (ne)odpovědnost vůči třetím osobám, *Právní rozhledy*, 2018, č. 13-14, str. 487

⁸³ HROMADA, M., *Pracovněprávní spory*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 137-138

Relevantním argumentem rovněž je, že překročení limitů stanovených zákoníkem práce může mít významné negativní dopady na život zaměstnanců u kterých se presumuje menší majetnost. Zatímco u zaměstnavatele tak v případech např. obrovských nadnárodních korporací půjde, co do dlužné částky, jen o nepatrný výdaj, pro zaměstnance by stejná částka mohla mít likvidační povahu. Tímto přístupem se tak nechrání zaměstnanec sám, ale nepřímo i celá jeho rodina.

To, co platí o materializaci rizika u jiných pomocníků a principálů platí tím spíše u zaměstnanců a zaměstnavatelů vzhledem k rozsáhlým řídicím a organizačním pravomocem zaměstnavatele (viz. bod 2.2.1 této práce).⁸⁴

Proti tomuto přístupu stojí argumenty uvedeny v bodě 4.2.1 této práce, a to zejména jazykový a komparativní výklad OZ.

Tato varianta nejméně chrání poškozeného, který má možnost náhradu újmy požadovat výhradně jen po zaměstnavateli. Na úkor poškozeného je chráněn zaměstnanec, který sám může být úspěšně žalován de facto pouze v případech jeho vlastního excesu.

4.2.3 Zaměstnanec přímo odpovídá co do rozsahu stanoveným zákoníkem práce

Poslední varianta představuje jakýsi kompromis mezi předchozími možnostmi. Dle jejich zastánců poškozený třetím osobám sice za škodu přímo odpovídá, ale jen do rozsahu analogií určeného limitu, který stanovuje ZP pro otázky vypořádání náhrady škody mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Prakticky by tedy poškozený zaměstnanec žalovat mohl, nicméně nesmí žádat více než činí čtyřapůlnásobek zaměstnancova průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu.

Zákonný limit by se uplatnit neměl v momentě, kdy byla škoda způsobená úmyslně, v opilosti, nebo pod vlivem návykových látek. Tento závěr vychází přímo z textace § 257 odst. 2 ZP. V případech úmyslného způsobení škody pak lze po zaměstnanci požadovat i ušlý zisk zaměstnavatele.⁸⁵

⁸⁴ ODROBINOVÁ, V. In VALENTOVÁ, K., PROCHÁZKA, J., JANŠOVÁ, M., ODROBINOVÁ, V., BRÚHA, D. a kol., Zákoník práce. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, str. 8-10

⁸⁵ Tamtéž, str. 814

Zastáncem tohoto řešení je např. Melzer, který v něm spatřuje maximální možné vyhovění změnám, které oproti předchozí právní úpravě zákonodárce zakomponoval do současného OZ za současného neporušení principů a zásad pracovního práva.⁸⁶

V případech subjektivní kumulace na straně poškozených třetích osob Melzer dovozuje, že zákonný limit je třeba podříditi tomu, co by zaměstnanec regresně musel uhradit zaměstnavateli v případě, že by zaměstnavatel celou škodu poškozeným uhradil sám. Jde tak o aktivní a solidární subjektivní kumulaci do výše čtyřapůlnásobku zaměstnancova průměrného měsíčního výdělku, tedy každý poškozený může žádat plnění přímo po zaměstnanci do celé této částky, ale zaměstnanec částku musí uhradit jen jednou a svého celého dluhu se zbaví splněním prvnímú věřiteli, který si o něj řekne.⁸⁷

Proti tomuto přístupu vystupuje např. Čech s Flídrém, kteří namítají, že uplatnění limitů stanovených ZP již není v mantinelech možného a přípustného výkladu práva. Limit čtyřapůlnásobku zaměstnancova průměrného měsíčního výdělku je totiž podle jejich názoru vytvořen pouze za účelem ošetření vnitřních poměrů mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem a nelze jej tak vztahovat vůči třetím osobám. Mají za to, že úmyslem zákonodárce při schvalování ZP vždy bylo ponechat řešení otázky odpovědnosti vůči třetím osobám obecnému občanskoprávnímu kodexu, který dle jejich názoru neponechává místo ani pro analogii z důvodu neopodstatněnosti závěrů o existenci mezery v právu, kdežto jasně hovoří a poukazuje na přímou odpovědnost zaměstnance, a to v plném rozsahu.⁸⁸

4.3 Judikatura ve věci přímé odpovědnosti pomocníka

4.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1029/2021

Stěžejním, a do svého přijetí poměrně dlouho očekávaným, rozhodnutím ve věci přímé odpovědnosti zaměstnance byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021.

Skutkový stav byl zde takový, že zaměstnanec na pokyn zaměstnavatele provedl demontáž kuchyňského zařízení zákazníka. Následně zaměstnanec převezl odmontované zařízení vozem patřícím jeho zaměstnavateli zpět do sídla společnosti, kde bylo uskladněno. K navrácení kuchyňského vybavení zákazníkovi zaměstnance však již nikdy nedošlo. Z rozsudku totiž

⁸⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., *Občanský zákoník – velký komentář*, svazek IX. § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, str. 371-372

⁸⁷ Tamtéž, str. 372

⁸⁸ ČECH, P., FLÍDR, J. *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů?* In: *Rekodifikace & praxe*, 2015, č. 3, str. 18-20

plyne, že došlo k jeho odcizení. Zákazník tak podal k okresnímu soudu v Liberci žalobu na vydání věci, případně náhrady škody, a to jak proti zaměstnavateli, tak i proti samotnému zaměstnanci.

Okresní soud v Liberci žalobu zamítl vůči oběma žalovaným, a to s odůvodněním, že nebylo prokázáno, že došlo k uzavření smlouvy o úschově. Odvolací soud v Liberci sice věc zrušil a vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení co do výroku o žalovaném zaměstnavateli, dále ale vyložil, že žalovaný zaměstnanec za škodu odpovídat vzhledem ke svému postavení nemůže. Proti tomuto se poškozený dovolal.

Nejvyšší soud sice v rozhodnutí uvedl všechny argumenty svědčící pro přímou odpovědnost zaměstnance, tak jak jsou uvedeny i v bodu 4.2.1 této práce, dovolání však zamítl a sám v odůvodnění vytvořil jakýsi hybrid mezi představenými variantami jehož hranice jsou velice neostré a nejednoznačné.

To, že se nová právní úprava inspirovala úpravou německou a rakouskou sice soud uznává, nepovažuje to však za směrodatné, jak totiž uvádí: „Zahraniční srovnání nemůže převážit nad jazykovým, systematickým a historickým výkladem ani nad specifiky českého právního prostředí, které není formováno jen jedním ustanovením občanského zákoníku, nýbrž je tvořeno řadou předpisů dalších, zejména těch, které upravují postavení pomocných osob v různých pozicích (např. zaměstnanec, statutární orgán, úřední osoba, starosta, člen spolku, představitel SVJ a celá řada různých zmocněnců), a v kontextu těchto úprav je třeba vykládat i samotné ustanovení § 2914 OZ“ Toto odůvodnění však dle mého názoru nedává příliš dobrý smysl, protože jak jazykový, systematický, tak i historický výklad § 2914 OZ vypovídá o něčem úplně jiném než k čemu došel soud.

Tak předně, z jazykového hlediska § 2914 OZ vůbec neupravuje odpovědnost pomocníka. Týká se jen odpovědnosti principála. Když odpovědnost pomocníka neřeší, nemůže ji logicky ani vylučovat a odpovědnost pomocníka by se čistě z gramatického hlediska měla posoudit dle obecných pravidel odpovědnosti za škodu.

NS dovozuje závěr o jazykovém výkladu z části ustanovení § 2914 OZ, která nám říká, že principál „nahradí škodu jím (zaměstnancem) způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám“. Z toho NS dovozuje, že „Význam slovního spojení jako by ji způsobil sám se totiž nerovná významu jako by ji způsobil společně s jiným; výraz sám má spíše nádech jisté výlučnosti, takže je z něj možno dovodit, že nikdo další za stejnou škodu neodpovídá.“ I když taková

interpretace teoreticky stále ještě v mezích českého jazyka je, nelze ji považovat za nejpravděpodobnější ani nejintuitivnější zákonodárcem zamýšlenou variantu. Jako mnohem vhodnější a jazykově komfortnější se jeví nahlížet na slovo sám jako na identifikační ukazovací zájmeno, které pouze poukazuje na to, že škodu mohou hradit oba, jak principál, tak i pomocník. Vykládat slovo sám ve smyslu výhradnosti zavání účelovou interpretací, kdy nejdříve soud zaujal názor (chránit nade všechno zaměstnance) a až poté pro něj hledal odůvodnění, což není správná cesta.

Byť je v rámci interpretace výslech osob zúčastněných na vytváření a schvalování právních předpisů zpravidla nepřipustný⁸⁹, nelze zcela ignorovat nedávná vyjádření několika vlivných osob rekodifikační komise, kteří uvádějí, že je ani nenapadlo, že by si mohl někdo vyložit užitý výraz „sám“ tak, jak to učinil NS.⁹⁰ Minimálně tato vyjádření legitimizují mnou tvrzenou neintuitivnost soudem zvoleného výkladu.

Co se systematického výkladu týče, zde opět zůstávám nepřesvědčen. Systematickým výkladem zpravidla rozumíme výklad založený na logickém kontextu zákona, popř. celého právního řádu.⁹¹ V jeho rámci zkoumáme hierarchii aplikovaných norem, dáváme je do kontextu obecných a závěrečných ustanovení, či si pomáháme použitými nadpisy a jinými systematickými pomůckami. Žádné takové úvahy se ale v textu rozhodnutí neobjevují. NS pouze nepřímě odkazuje na principy zákoníku práce, přičemž tuto argumentaci dále detailně nerozvádí. Nelze tedy ani uvést, že k aplikaci systematického výkladu vůbec došlo. Kdyby ano, NS by měl za ryziho využití této metody dojít k závěru, že se na pomocníky vztahuje obecná úprava náhrady škody, jelikož jak jsme si uvedli výše, § 2914 OZ ani odpovědnost pomocníků neřeší.

K závěru o naprostém vyloučení přímé odpovědnosti zaměstnance nelze dojít ani historickým výkladem tak, jak jej učinil NS. Aplikaci historického výkladu soudem lze zjednodušit na prosté konstatování „takto to bylo, a tak to tedy bude i dál.“ To ale není ani při nejmenším legitimní řešení, vždyť za použití této logiky by byla jakákoliv novelizace čehokoliv už navždy zcela vyloučena. Historický výklad nám v kontextu aktuálně platné úpravy může pomoci například s definicemi přejatých pojmů. Má své místo tam, kde se projevuje alespoň

⁸⁹ MELZER, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace, 2. vydání, Praha: C. H. BECK, 2011, str. 122

⁹⁰ Např. MELZER, F., Odpovědnost pomocníka mimo plnění závazku [online]. pravni prostor.cz, 4. 7. 2022 (citováno 9. 4. 2024), Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odpovednost-pomocnika-mimo-plneni-zavazku>>.

⁹¹ GERLOCH, A. Teorie práva. 2. rozšířené vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2001. Str. 126-127.

určitá kontinuita. V momentě, kdy je ale zde přítomen zcela zjevný odklon od předchozí právní úpravy v podobě vypuštění celého pravidla (§ 420 odst. 2, věta 2. OZ 1964) se k němu přece nemůžeme upínat a ignorovat aktuální explicitní znění zákona.

Co se tedy výkladu celkově týče, lze jen uzavřít, že až na velmi hraniční jazykový, a ne zcela zdatně vyjádřený axiologický výklad, soudu učiněnému závěru nepřisvědčuje všeho všudy nic. Celá argumentace je v podstatě založena jen na jazykové „kličce“ u slova sám.

Melzerem navrhované řešení (viz. bod 4.2.3 této práce) NS zapovídá kvůli tomu, že údajně vytváří „dosti složité právní konstrukce a vyžadovaly by dotváření práva soudní mocí a překlenování mezer v zákoně ne zcela vhodným přenášením pracovněprávních institutů do občanského práva.“ Soud sám přitom celou otázku komplikuje, když uvádí, že „Právě míra autonomie či naopak závislosti pomocné osoby vůči osobě hlavní je rozhodující pro posouzení, zda převáží samostatná odpovědnost hlavní osoby, resp. kdy je dostatečný důvod, aby samostatnost pomocníka byla důvodem k založení jeho vlastní povinnosti k náhradě.“

Soud tak fakticky v rámci kategorie nesamostatných pomocníků vytváří další dělení na méně či více nesamostatné a s každým z nich spojuje odlišný následek, čímž popírá svá, shora ocitovaná, vlastní slova. Nejen, že tato konstrukce je mnohem vágnější, než konkrétní a snadno uchopitelné řešení Melzera, ale je i způsobilá vyvolat pro společnost značnou právní nejistotu. Nejen, že pomocník může mít často problém s tím vůbec určit, zda je samostatný nebo nesamostatný. Počínaje vydáním řešeného rozhodnutí ještě musí zkoumat, jak moc nesamostatným je (byť prakticky jako zaměstnanec nebude dle rozhodovací praxe soudů odpovídat s výjimkou excesů nikdy).

Situaci nenapravila ani podaná ústavní stížnost, jelikož ÚS ve věci neshledal ústavněprávní rozsah a odmítá nahrazovat funkci NS ve sjednocování judikatury obecných soudů. Ústavní stížnost v této věci tedy byla odmítnuta.⁹²

4.3.2 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 1221/2020

Město Úvaly vybudovalo kanalizaci, která byla v rozporu se stavebněprávními předpisy, načež stavební úřad město vyzval, aby tuto nepovolenou stavbu odstranilo. Město Úvaly pro odstranění stavby použilo vlastní činností zřízenou organizaci s názvem Technické služby města Úvaly, příspěvková organizace. Při odstraňování stavby vznikla na předmětném

⁹² Ústavní soud: Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2022, sp. zn. III.ÚS 287/22

pozemku škoda, jeho vlastník se tak rozhodl podat na realizační příspěvkovou organizaci žalobu.

Jak okresní, tak i krajský soud v této věci nepřipustil přímou odpovědnost pomocníka a shledal, že pasivně legitimovaným by mohlo být jen město. Žalobce tedy byl nucen podat ve věci dovolání k NS.

NS v rozhodnutí uvádí, že „Podle zahraničních úprav, které byly rovněž vzorem pro rekodifikaci, není dán přesvědčivý důvod, proč by pomocník měl být povinnosti k náhradě zproštěn jen díky tomu, že povinnost k náhradě nese i další osoba. Bezdůvodné zbavení poškozeného možnosti domáhat se náhrady po pomocníkovi odporuje obecným pravidlům, podle nichž by obě tyto osoby měly být povinny k náhradě společně a nerozdílně.“ a „V obecné rovině je tedy nutné přijmout závěr, že poškozenému současná právní úprava zásadně neupírá přímý nárok na náhradu škody i vůči pomocníkovi.“ To může ve čtenáři vyvolat dojem, že i v tomto případě bude přímá odpovědnost pomocníka dovozena. Není tomu ale tak. NS totiž obratem cituje závěry rozsudku NS sp. zn. 25 Cdo 1029/2021 a uvádí, že i nesamostatného pomocníka je vzhledem ke specifickým českého právního řádu rozlišovat na méně a více nesamostatného, přičemž ten více nesamostatný za škodu přímo neodpovídá.

Dle NS se krajský soud dostatečně nezabýval mírou provázanosti principála a pomocníka, která determinuje, zda lze žalovat i přímo pomocníka. Nezkoumal míru autonomie a podřízenosti obou subjektů. Věc tak vrátil KS k dalšímu jednání.

Jak jsme si ukázali pod bodem 4.3.1 argumentace užívaná NS je v obdobných případech lichá. Zde jsou přejaté závěry ale ještě více alarmující, jelikož v tomto případě pomocník není ani zaměstnancem principála. Odpadají tím tak nejsilnější argumenty zastánců přístupu o přímé neodpovědnosti nesamostatných pomocníků a závěry původně učiněné pod záštitou pracovněprávních zásad se přejímají i na jiné pomocníky. Dle mého názoru měl soud v této věci autoritativně rozhodnout o oprávněnosti nároku žalobce, jelikož míra autonomie pomocníka je pro právní závěr zcela irelevantní.

4.3.3 Rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2386/2020

Zde šlo o subjektivně difamující výrok starosty spravujícího majetek obce. Starosta obce o žalobci v rádiovém vysílání prohlásil, že ten nesprávně naložil s několika dřevinami, což údajně nebyla pravda. Žalobce v reakci na to podal na starostu žalobu za poškození osobnostních práv.

Soudem bylo opět dovozeno, že starosta není za výrok pasivně legitimován. Taková situace by mohla nastat jen v případech excessu, který zde shledán nebyl. O samotném starostovi pak soud uvádí, že jej nelze považovat ani za tzv. „jiného pomocníka“ ve smyslu § 2914 OZ, jelikož jsou jeho povinnosti upraveny zákonem o obcích a ne OZ.

Samotnou odpovědnost obce však NS dovozuje jen o pár odstavců výše právě z § 2914 OZ. Protichůdně tedy v jedné části rozhodnutí uvádí, že starosta pomocníkem je a v druhé části zase uvádí, že ne.

Argument, že starostu nelze považovat za pomocníka, jelikož jeho povinnosti upravuje jiný zákon, je nepřesvědčivý. Např. povinnosti jednatele společnosti rovněž upravuje odlišný zákon než OZ a závěr o existenci vztahu principála a pomocníka dovozujeme. Stejně tak by neobstál ani soudy aplikovaný přístup v dosavadní judikatuře, viz. body 4.3.1 a 4.3.2. Starosta má v rámci své působnosti zajištěnou dostatečnou míru autonomie na to, abychom k němu nepřistupovali jako jen k někomu, kdo plní úkoly mu zadané principálem.

4.4 Závěr k přímé odpovědnosti pomocníka

Ukázali jsme si, že od přijetí nové právní úpravy soudy několikrát správně zaujaly názor, že pomocník může přímo odpovídat i sám. S pohledem NS se však rozcházím co do otázek nesamostatných pomocníků. U nich dle mého názoru dochází ke zneužití dvojznačnosti slova „sám“ v ust. § 2914 OZ a judikatura se od té doby ubírá směrem, který není dlouhodobě udržitelný. Samotné rozdělování nesamostatných pomocníků na více a méně nesamostatné z mého pohledu neshledává oporu v zákoně ani v žádné formě výkladu, přesto se s ním lze setkat téměř ve všech rozhodnutích k této problematice (mimo citované v podkapitole 4.3 ještě uvedu např. rozsudek Krajského soudu v Plzni sp. zn. 14 Co 114/2023-547 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 612/2022)

Mám za to, že všechny komplikace vycházejí zejména ze snahy zachovat dosavadní praxi ve vztahu k zaměstnancům, kteří u nás požívají nadstandardní ochrany. V podkapitole 4.2 jsme si představili 3 obecně uznávané varianty přístupu k problematice přímé odpovědnosti zaměstnanců. Skutečný přístup soudů představený zejména v podkapitole 4.3.1 pak lze označit za jakéhosi hybrida mezi těmito variantami. Vzhledem k faktické nepředvídatelnosti tohoto přístupu a absence opory v zákoně však jsem zastáncem názoru, že by se pro futuro NS měl přihlásit k jedné z nastíněných variant.

Osobně mi nejvíce rozumný přijde závěr o plné přímé odpovědnosti zaměstnance, tedy i všech jiných nesamostatných pomocníků. Poškozený by měl mít možnost požadovat náhradu mu vzniklé škody po komukoliv, kdo se na způsobení škody podílel. To, že 2 osoby mezi sebou uzavřely pracovní smlouvu by dle mého názoru nemělo poškozeného vůbec zajímat. Jemu vznikla škoda, přičemž se neprovinil ani nedbalostí (zpravidla na rozdíl od zaměstnance). Jemu by tedy také měla být primárně škoda uhrazena.

Zastánci opačného názoru často zmiňují tzv. nebezpečí insolvenčního rizika. Ano, principálem sice může být i nadnárodní korporace s miliardovými výdělky, která je k uhrazení škody zcela jistě způsobilější než prostý zaměstnanec. A zatímco uplatnění nároku prioritně vůči zaměstnanci může zapříčinit jeho úpadek, pro samotnou společnost by šlo jen o drobnou nepříjemnost. Stejně tak se ale v pozici principála může ocitnout např. prostá s.r.o. s jedním zaměstnancem a základním kapitálem o výši 1 Kč a na to se z mého pohledu nebere dostatečný ohled. Za takové situace i několikasícový dluh může znamenat likvidaci celé společnosti. Lze si tak představit paradoxní situaci, kdy poškozený nebude nijak uspokojen (principál vstoupí do insolvence), a to i když existuje majetný zaměstnanec, který ke všemu ještě navíc jednal zaviněně (byť ne excesivně). To v kontextu aktuálního OZ nemohu považovat za spravedlivé. Jako prioritu vidím ochranu poškozeného.

I v zemích, které uplatňují přímou odpovědnost pomocníka nese bez dalšího riziko principálový insolvence pomocník a žádnou devastaci zaměstnanecké třídy to nezapříčiňuje. Pokud zaměstnanec uhradí celou škodu sám, má zpravidla vůči principálovi regres, byť jeho dobytost není garantována. Skutečnost, že toto riziko by měl nést pomocník namísto poškozeného se i u zahraničních autorů legitimizuje tím, že pomocník jednal zaviněně a protiprávně, naproti poškozenému, kterému škodu nelze přičítat.⁹³

Závěru o přímé odpovědnosti zaměstnance navíc přisvědčuje i jazykový a zejména komparativní výklad, viz. podkapitola 4.2.1.

I přes to všechno je mi ale jasné, že za současného stavu není můj závěr o přímé odpovědnosti zaměstnance realistický. Soudy se na to až příliš drží zaběhlé praxe a jakýkoliv pokus o omezení ochrany zaměstnance se nevyhnutelně setká s tuhým odporem. I proto je třeba považovat přístup Melzera, viz podkapitola 4.2.3, za nejschůdnější variantu pro aktuální české

⁹³ KOZIOL, H., Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective. Jan Sramek Verlag. 2012, str. 212-213

právní prostředí. Z mého pohledu jde o kompromis, který je způsobilý alespoň částečně narovnat situaci a posunout budoucí judikaturu správným směrem.

Krátce bych ještě rád poukázal na zajímavý poznatek, který k této problematice zaujímají někteří juristé ze Spojených států amerických. Obava z potencionálně likvidačních žalob vůči zaměstnancům jde mnohokrát stranou vzhledem k tomu, že advokáti žalobce mají svůj honorář často přímo navázaný na úspěch ve věci či faktické uhrazení vzniklé škody. Sami advokáti si uvědomují, že vůči nepojištěným zaměstnancům jsou v některých případech žaloby vzhledem k jejich nesolventnosti předem předurčeny k nedobytnosti, a tak se do nich ani nepouštějí. Když už je žaloba podána, bývá fakticky limitována rozsahem pojištění žalovaného. Zaměstnancům tak, co do likvidačních nároků, vzniklých z jejich pozice zaměstnance, vzniká v americkém modelu v podstatě „nepsaná“ a „praktická“ imunita.⁹⁴

Tento poznatek mě přivedl k úvaze, do jaké míry by podobná návaznost na pojištění s menší legislativní pomocí mohla hrát roli i u nás. Je zřejmé, že praktický efekt výše popsaného by se v našem prostředí sám o sobě neprojevil v takové míře, jako v USA, a to s ohledem na odlišnosti českého právního prostředí, kde není takovým zvykem vázat odměnu advokáta na úspěch ve věci. Pokud by ale zákonný text např. předvídal přímou odpovědnost zaměstnance jen do rozsahu čtyřapůlnásobku měsíční mzdy (jak navrhuje Melzer) s výjimkou, že pokud jde o zaměstnance pojištěného, lze jej žalovat do výše čtyřapůlnásobku + do výše jeho pojištění, mohlo by jít o zajímavý kompromis mezi zaměstnanci a poškozenými.

Považuji za absurdní, že by poškozený měl zůstat neuspokojen i v případech, kdy je např. zaměstnavatel sice nesolventní, ale zaměstnanec, který škodu způsobil, solventní je a k tomu všemu je třeba i pojištěn i do výše přesahující čtyřapůlnásobek jeho měsíční mzdy. Jistě, může zde vzniknout otázka do jaké míry je legitimní takové riziko přenášet na pojišťovnu nicméně dle mého názoru jednoduše někdo přítomné insolvenční riziko nést musí. Ať už je to zaměstnanec, poškozený nebo pojišťovna. A pojišťovna by měla být vzhledem k charakteru své činnosti nejvíce způsobilá toto riziko unést a případně jej i odrazit ve výši pojistného. Z této pozice jde však jen o jakýsi můj příspěvek k další debatě než o ucelený a komplexní návrh odlišné koncepce přístupu k přímé odpovědnosti zaměstnanců.

⁹⁴ GREEN, M., CARDI, J. In KOZIOL, H., Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective. Jan Sramek Verlag. 2015, str. 486

5. Vztah k odpovědnosti za provozní činnost

5.1 Obecně k odpovědnosti za provozní činnost

Zajímavým problémem, který česká právní obec dle mého názoru prozatím dostatečně neřešila, je použitelnost liberačního důvodu skutkové podstaty odpovědnosti za provozní činnost na případy pojmově spadající pod rozsah úpravy odpovědnosti principála za pomocníka.

Ustanovení § 2924 OZ nám říká, že „Kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výtěžné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Povinnosti se zproští, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.“ Hned následující ustanovení pak upravuje kvalifikovaný provoz, který se označuje jako zvlášť nebezpečný. Pro účely následujících úvah však budu brát v potaz pouze provoz základní.

„Výslovně jsou určeny tři okruhy původců škody: a) vlastní provozní činnost, b) věc při ní použitá a c) vliv činnosti na okolí. Vlastní provozní činnost může představovat právě samotné využití technologických postupů, jako je např. dodávka elektřiny, plynu, těžební, zemědělské a jiné výrobní postupy či procesy. Věc použitá při provozní činnosti může způsobit újmu, a stát se tak nositelem škodlivého účinku majícího původ v provozní činnosti, jde-li o předmět spojený bezprostředně s provozními postupy. Vlivem činnosti na okolí je míněn nepříznivý dopad technologických postupů navenek, jako např. únik škodlivin. Toto rozlišení umožňuje zahrnout různé způsoby a mechanismy negativního působení provozní činnosti.“⁹⁵

Zákon pojem provoz závodu, popř. jiného zařízení sloužícího k výtěžné činnosti nikde přesně nedefinuje. Je tedy zapotřebí uchýlit se při hledání smyslu tohoto pojmu k judikatuře, dle které se provozní činností rozumí „soustavně prováděná činnost, která je organizována právnickou či fyzickou osobou (podnikatelem) v určitém provozu, která – i když by nebyla vymezena v jejím předmětu činnosti – je součástí jejího provozu a faktické činnosti.“⁹⁶ Jinde zase „soustavně prováděná činnost právnickou nebo fyzickou osobou, související s předmětem činnosti (zpravidla podnikatelské, obchodní), kterou subjekt vyvíjí za použití určitých organizačních opatření, zejména pokud je provozována továrním způsobem, při němž jsou používány stroje, nástroje, přístroje či technologické postupy, které nemusejí být

⁹⁵ VOJTEK, P. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). Soudní rozhledy, 2015, č. 6, s. 202-206

⁹⁶ Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006

plně zvladatelné a kontrolovatelné a mohou ze své podstaty mít nepříznivé účinky na okolí nebo osoby, které s nimi přijdou do styku.“⁹⁷

I když zákon výslovně uvádí, že se ustanovení aplikuje na zařízení sloužící k výtěžné činnosti, Bezouška správně poukazuje na to, že dle důvodové zprávy k OZ je za takové zařízení třeba považovat i ty, jež získávají příjem z veřejných rozpočtů, tedy např. veřejné nemocnice nebo školy.⁹⁸

Pro vznik škody z provozní činnosti je zapotřebí naplnit přinejmenším 3 základní předpoklady, kterými jsou a) existence události vyvolané provozem závodu nebo jiného obdobného zařízení, b) vznik škody a c) kauzální nexus mezi událostí vyvolané provozem závodu a vznikem škody.⁹⁹ Z uvedeného tedy vyplývá, že zavinění předpokladem uplatnění daného ustanovení není a odpovědnost z něj vycházející je objektivní.

Zákonodárce však obdařil § 2924 OZ hypotézou umožňující liberaci škůdce, a to tím, že dotyčný prokáže vynaložení veškeré péče, kterou z jeho strany lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. V souvislosti s tím, vznikají pro účely mé práce dvě otázky. Tou první je, zda lze pod provoz závodu podřadit i zaměstnance, popř. jiný obdobný personální substrát zařízení. Pokud ano, dostáváme se k druhé otázce, a to, zda lze využít zmíněný liberační důvod § 2924 i v souvislosti s problematikou odpovědnosti principála za pomocníka.

5.2 Zaměstnanec jako součást provozu

Použitelnost liberačního důvodu § 2924 OZ na vztahy dle § 1935 nebo § 2914 OZ esenciálně souvisí s otázkou, zda lze pomocníka, v této úvaze konkrétně zaměstnance, považovat za součást provozu.

Zaměstnanci jednoznačně představují klíčovou složku fungování každého podniku nebo organizace. Jsou to právě oni, kdo provádí každodenní operace, plní pracovní úkoly a přispívají k dosahování cílů společnosti. Bez jejich úsilí a nasazení by bylo obtížné, ba dokonce nemožné udržet provoz a dosáhnout zisku. Zaměstnanci zároveň představují jakousi tvář společnosti ve vztahu k zákazníkům a veřejnosti, a jejich chování a jednání může výrazně ovlivnit reputaci a vnímání celé organizace.

⁹⁷ Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1127/2018

⁹⁸ BEZOUŠKA, P. In HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1601

⁹⁹ OBST, R., Odpovědnost za škodu z provozní činnosti a zproštění povinnosti k náhradě škody [online]. epravo.cz, 25. 3. 2020 (citováno 21. 3. 2024), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-za-skodu-z-provozni-cinnosti-a-zprosteni-povinnosti-k-nahrade-skody-110785.html>>.

Na druhou stranu judikatura dlouhodobě zastává názor, že ustanovení o odpovědnosti za provozní činnost je použitelné jen za předpokladu, že ke škodě došlo v souvislosti s technickou složitostí či náročností provozní činnosti. Pokud škoda nemá původ v povaze činnosti žalovaného nebo věci při této činnosti použité, ale např. došlo-li ke škodě v důsledku porušení právní povinnosti jedince, nemůže se jednat o odpovědnost z provozní činnosti a situaci je třeba posoudit z pohledu obecných pravidel odpovědnosti za škodu (včetně odpovědnosti principála za pomocníka).^{100 101}

V kontextu těchto závěrů bychom tedy měli posuzovat i samotné postavení zaměstnance. Škoda způsobená zaměstnancem sice může být dle mého názoru považována za škodu z provozní činnosti, ale je tomu tak jen za předpokladu, že k újmě došlo v souvislosti s technickou složitostí či náročností provozní činnosti. K tomuto blíže viz. podkapitola 5.3.1

5.3 Judikatura ve věci vztahu odpovědnosti za pomocníka a odpovědnosti z provozní činnosti

5.3.1 Rozsudek NS sp. zn. 25 Cdo 2595/2019

V tomto rozsudku žalovaný provozuje bar s diskotékou, ve kterém žalobci byla způsobena újma na zdraví dvěma členy ochranky, smluvně zavázanými pod bezpečnostní agenturou. Žalobce měl za to, že provoz baru zakládá objektivní odpovědnost provozovatele ve smyslu § 2924 OZ. Tomu ale soud nepřisvědčil s odkazem, že žalovaným měla být spíše bezpečnostní agentura.

Nejvyšší soud má za to, že jednání ostrahy věcně nesouvisí s technickou složitostí či náročností provozní činnosti. Poškození zdraví žalobce nemělo původ v provozování baru. Pro vznik újmy nebylo rozhodující zajištění prostor, zásob či ani hudební produkce související s provozem baru či diskotéky, nýbrž zcela neadekvátní reakce dvou osob ostrahy podniku. Použitelnost § 2924 zde tak soud neshledává.

S tímto závěrem se ztotožňuji. Co by však zde ale mělo zaznít a osobně vnímám jako neadekvátní, je přístup soudu k otázce odpovědnosti za pomocníka. Soud totiž dále dovozuje, že provozovatel nebyl odpovědný ani podle ustanovení o odpovědnosti za pomocníka, protože členové ochranky nebyli pomocníci provozovatele baru a diskotéky, ale případně pouze pomocníci bezpečnostní agentury, která převzala odpovědnost za veškeré škody, které svým chováním její zaměstnanci způsobí. Jinde v rozsudku se přitom uvádí, že členové vybírali

¹⁰⁰ Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2595/2019

¹⁰¹ Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2429/2007

vstupné a označovali lidi páskami, tedy konali činnosti nad rámec mandátní smlouvy k ostraze majetku podniku.

Zakoupením vstupného na diskotéku byla mezi jedincem a provozovatelem uzavřena smlouva. Obsahem této smlouvy bylo pravděpodobně zpřístupnění vnitřních prostor, zajištění hudby, ale i mj. obstarání ostrahy. Provozovatel tuto poslední povinnost plnil za pomoci jiné osoby, na místě je tedy použití § 1935 OZ, který uvádí, že v takovém případě dlužník odpovídá stejně, jako by plnil sám. Ani soudem zdůrazněná skutečnost, že bezpečnostní agentura smluvně převzala odpovědnost za škodu způsobenou jejími zaměstnanci, nemůže mít vliv na okruh osob, po kterých poškozený může vymáhat náhradu škody. Dle mého názoru tak tedy zde soud pochybil, byť ne ve vztahu k odpovědnosti za provozní činnost. Soud se měl spíše zaměřit na aplikace § 1935 OZ, popř. na otázku excessu, a ne a priori vylučovat odpovědnost za pomocníka.

5.3.2 Usnesení NS sp. zn. 25 Cdo 2571/2021

Žalobce byl v tomto případě nakupovat v supermarketu LIDL, přičemž se opomněl dívat pod své nohy a uklouzl na zavadlém listu zeleniny, který ležel na podlaze. Tímto mu byla způsobena zdravotní komplikace, která si vyžádala nemalé zdravotní výlohy. Z přítomnosti zavadlého listu zeleniny na podlaze žalobce dovozoval objektivní odpovědnost za škodu provozovatele supermarketu.

Dle závěru soudu sice provozní odpovědnost dovodit lze, avšak žalovaná se liberovala dle § 2924 věty druhé OZ tím, že prokázala, že vynaložila veškerou rozumnou péči na to, aby ke škodě nedošlo – prostřednictvím svých zaměstnanců totiž průběžně uklízela podlahu a udržovala ji čistou. Požadovat po provozovateli, aby měl přehled o jakémkoliv znečištění země ihned po tom, co se objeví, soud považuje za nepřiměřené. Byť tedy škoda byla de facto způsobena jednáním zaměstnance (protože udržovat podlahu čistou bylo jedním z pracovních úkolů zaměstnanců supermarketu), povinnost nahradit újmu zde soud neshledal.

Pokud bychom na situaci nahlíželi pouze prizmatem § 2914 OZ, nezbývalo by nám než odpovědnost provozovatele jakožto zaměstnavatele dovodit. Jak jsme si dříve uvedli, zákon totiž čistě k samostatným pomocníkům žádný liberační důvod nestanoví. Byť to tedy v rozhodnutí explicitně řešeno není, NS zde nepřímou aplikuje liberační důvod § 2924 i na situace spadající pod rozsah § 2914 OZ.

5.4 Závěr ke vztahu odpovědnosti za pomocníka a odpovědnosti z provozní činnosti

U kapitol 5.2 a 5.3.1 jsme si ukázali, že dle názoru soudů zaměstnanci, popř. jiní pomocníci, mohou být příčinou odpovědnosti ve smyslu § 2924 OZ. Je tomu ale tak jen za situace, kdy zaměstnanec jedná v souvislosti s technickou složitostí či náročností samotné provozní činnosti, přičemž hranice mezi tímto a „pouhým protiprávním jednáním jedince“ je neostrá a blíže nespecifikovaná.

Zatímco v prvním uvedeném judikátu se tak jednání ostrahy na diskotéce nepovažuje za související s provozem takové diskotéky, v druhém případě soudy nepřímo dovozují (tím, že tuto otázku ani neřeší), že případná nečinnost uklízeče supermarketu s touto formou provozu už souvisí. I když já osobně v těchto dvou podobách jednání pomocníků žádný zásadní rozdíl neshledávám (mám za to, že udržování čisté podlahy v supermarketu je stejně tak zásadní pro samotný provoz podniku jako udržování pořádku a bezpečnosti na diskotéce), lze uzavřít, že k závěru o odpovědnosti za zaměstnance dle § 2924 OZ je dle názoru soudů zapotřebí určitá vyšší míra příčinné souvislosti jednání zaměstnance s charakterem samotného provozu. Pouhá existence zaměstnaneckého, nebo jiného, vztahu mezi pomocníkem a provozovatelem nestačí a každý jednotlivý provoz je třeba z tohoto pohledu posuzovat individuálně.

To, že některé jednání pomocníka tedy za součást provozu považovat lze, zatímco jiné jednání ne, mě nutně vede k závěru, že § 2924 má ze své povahy vztah speciálnosti k § 2914 OZ. Odpovědnost za provoz totiž dopadá na užší počet případů odpovědnosti za pomocníka než samotný § 2914. Konstatování, že možnost liberace se vztahuje jen k případům pomocníka, kterého lze označit za součást provozu, mi ale nedává příliš dobrý smysl. Proč by měl mít principál, jehož pomocník je součástí provozu, možnost se liberovat vynaložením veškeré rozumné péče, zatímco principál, jehož pomocník součástí provozu není, žádnou možnost se liberovat nemá? Žádný rozumný důvod pro tento dvojí přístup neshledávám.

Tento problém lze tak z mého pohledu vyřešit jen dvojitým způsobem. A to buď tím, že možnost liberovat se dle § 2924 věta druhá OZ budou mít všichni principálové nebo naopak žádný z nich. Přihlášení se k jedné z těchto variant je na soudech, popř. na zákonodárci. Já osobně dlouhodobě v této práci zastávám pohled, že je odpovědnost za pomocníka v našem právu až příliš přísná, analogickou možnost všech principálů liberovat se, vynaložením veškeré rozumné péče, tak vnímám jako spravedlivější.

Závěr

Doufám, že každý čtenář získal po přečtení této práce alespoň částečný vhled do problematiky institutu odpovědnosti principála za pomocníka a všech souvisejících otázek.

V první kapitole jsem představil stručný historický vývoj tohoto institutu od dob římského práva až po současnost. Ukázal jsem, že se určitě nejedná o žádnou novou záležitost, ba naopak, jde o model, který své uplatnění v praxi ze zcela rozumných důvodů nachází už několik tisíců let. Za přínosný v této kapitole považuji svůj příspěvek k úpravě v římském právu. Při jeho zpracovávání jsem totiž vycházel přímo z Digest a z novějších zahraničních zdrojů, které dle mých informací prozatím v české literatuře citovány nebyly. I přesto, že tato kapitola je tedy svým charakterem zejména popisná, povedlo se mi alespoň částečně představit i zde něco (staro)nového.

Ve druhé kapitole jsem se věnoval obecnému pojetí odpovědnosti principála za pomocníka podle současné právní úpravy v ČR. I když se opět jedná spíše o popisný text, jeho přítomnost v této práci považuji za nezbytnou, a to nejen díky tomu, že i mně samému pomohl při jeho tvorbě získat potřebné znalosti. Zvlášť jsem rozebral deliktní a obligační odpovědnost za pomocníka a poukázal na rozdíly mezi nimi. Dotkl jsem se rovněž odpovědnosti podle § 167 OZ, která přichází v úvahu figuruje-li ve vztahu právnická osoba.

Třetí kapitolou jsem se již dostal k prvnímu většímu otazníku odpovědnosti za pomocníka. Šlo o to, kde přesně a na základě jakých kritérií hledat hranici excesivního jednání pomocníků. Poukázal jsem na to, že soudy stále ještě posuzují excesy primárně skrze tzv. kritérium zájmu, které z mnoha praktických důvodů nelze považovat za nejvhodnější. V rámci představení problematiky jsem k tomuto navrhnul 2 alternativy, které považuji za mnohem lepší variantu k aktuálnímu přístupu soudu.

Čtvrtá kapitola byla zasvěcena přímé odpovědnosti pomocníka, což je téma, které v odborných kruzích rezonovalo v posledních letech velice často. Někdo by si tedy možná mohl říct, že tato problematika již byla řešena dostatečně, řadou publikací odbornějších autorů, než jsem já, a tak tato práce nepřináší ke stolu nic nového a není vůbec relevantní. Dovolte mi nicméně na takový názor odpovědět otázkou. Změnila ta léta kritiky nějakým způsobem předmětnou praxi Nejvyššího soudu? Nezměnila. A pokud tato praxe nepřestane být soustavně kritizována i nadále, byť třeba i stejnými argumenty, v nejbližších letech se ani nezmění.

V poslední, tedy páté, kapitole jsem se věnoval souvislostem odpovědnosti z provozu a odpovědnosti za pomocníka. Z témat zde probíraných se mi právě k této otázce povedlo najít nejméně zdrojů. Věřím, že to nebude ani tak tím, že bych je neuměl hledat jako spíše tím, že u nás prozatím mnoho prací na toto téma jednoduše ani není. Můj příspěvek k věci tedy snad do budoucna poslouží k otevření širší diskuse souvisejících otázek této problematiky, což ve svém konečném důsledku snad i zkvalitní rozhodování soudů.

Doufám, že tato práce nenaučila spoustu nových a zajímavých informací jen mě, ale také každého dalšího čtenáře. Odpovědnost principála za pomocníka i nadále zůstává atraktivním tématem nejen pro studenty práv snažně hledající témata svých kvalifikačních prací. I přes rozsáhlou historii tohoto institutu stále ještě existuje mnoho oblastí, které jen čekají na to, až se k nim někdo vyjádří.

Děkuji Vám za přečtení této práce.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BĚLOVSKÝ, P., Obligace z kontraktu, smlouva a její vymahatelnost v římském právu, 2. vydání. Auditorium: Praha, 2022, 384 str.

GERLOCH, A. Teorie práva. 2. rozšířené vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2001. 299 str.

HROMADA, M., Pracovněprávní spory. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 216 str.

JHERING, R., Das Schuldmoment im römischen Privatrecht, 1. vydání, Gießen: VERLAG VON EMIL ROTH, 1867, 68 str.

KNAPPOVÁ, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha: Academia, 1968, 276 str.

KOZIOL, H., Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective. Jan Sramek Verlag. 2015. 914 str.

KOZIOL, H., Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective. Jan Sramek Verlag. 2012, 380 str.

MACUR, J. Odpovědnost a zavinění v občanském právu. Brno: Universita, J.E. Purkyně, 1980, 215 str.

MELZER, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace, 2. vydání, Praha: C. H. BECK, 2011, 296 str.

RANDA, Antonín. O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského. 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899, 71 str.

SELTENREICH, R. a kol., Dějiny evropského kontinentálního práva, 3. vydání. Praha: Leges, 2010, 808 str.

SKŘEJPEK, M., Římské soukromé právo, systém a instituce, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 350 str.

ŠVESTKA, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, 316 str.

Odborné časopisy

BĚLINA, M., Škoda způsobená zaměstnancem a jeho (ne)odpovědnost vůči třetím osobám, Právní rozhledy, 2018, č. 13-14, str. 485-487

ČECH, P., FLÍDR, J. Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů? Rekodifikace & praxe, 2015, č. 3, str. 15-22

LOVĚTÍNSKÝ, V., Změny v českém deliktním právu pod vlivem německého občanského zákoníku, Právní rozhledy, 2014, č. 17, str. 573–578

MELZER, F., Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku, SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2016, ročník IV., číslo 4, str. 43-76

SYKES, A., O., The Boundaries of Vicarious Liability: An Economic Analysis of the Scope of Employment Rule and Related Legal Doctrines, Harvard Law Review, 1988, vol. 101, č. 3, str. 563 - 609

SZTEFEK, M., Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ, Právní rozhledy, 2017, č. 1, str. 6 – 13

TRITREMMELE, D., Vicarious Liability in Roman locatio conductio?, University of Vienna law review, 2020, vol 4, no. 2, 2020, str. 128 - 167

VOJTEK, P. Náhrada újmy z provozních činností (vybrané otázky). Soudní rozhledy, 2015, č. 6, s. 202-206

Komentáře

ELIÁŠ, K. a kol., Občanský zákoník – Velký akademický komentář, 1. svazek § 1–487, 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2008, 1390 str.

HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 str.

HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 str.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář, svazek I. § 1 – 117. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, 720 str.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář, svazek IX. § 2894 – 3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, 1728 str.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol., Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, díl pátý §§ 1090 až 1341, 1. vydání, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 str.

VALENTOVÁ, K., PROCHÁZKA, J., JANŠOVÁ, M., ODROBINOVÁ, V., BRÚHA, D. a kol., Zákoník práce. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 1210 str.

Internetové zdroje

LOVĚTINSKÝ, V., Odpovídá zaměstnavatel za škodu způsobenou zaměstnancem třetí osobě, i když zaměstnanec jedná v rozporu s jeho pokyny? [online]. epravo.cz, 7. 12. 2017 (citováno 23. 3. 2024), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovida-zamestnavatel-za-skodu-zpusobenou-zamestnancem-treti-osobe-i-kdyz-zamestnanec-jedna-v-rozporu-s-jeho-pokyny-106784.html>>.

OBST, R., Odpovědnost za škodu z provozní činnosti a zproštění povinnosti k náhradě škody [online]. epravo.cz, 25. 3. 2020 (citováno 21. 3. 2024), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-za-skodu-z-provozni-cinnosti-a-zprosteni-povinnosti-k-nahrade-skody-110785.html>>.

SZTEFEK, M., KRÁL, T., K přímé odpovědnosti zaměstnance (či jiného pomocníka) za škodu [online]. pravni prostor.cz, 22. 12. 2021 (citováno 11. 2. 2023), Dostupné na

<<https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/k-prime-odpovednosti-zamestnance-ci-jineho-pomocnika-za-skodu>>.

MELZER, F., Odpovědnost pomocníka mimo plnění závazku [online]. [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz), 4. 7. 2022 (citováno 9. 4. 2024), Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odpovednost-pomocnika-mimo-plneni-zavazku>>.

ŽIŽKA, V., SEDLATÝ, P., Odpovědnost pomocníka za škodu způsobenou při činnosti jiného z pohledu třetích osob [online]. [epravo.cz](https://www.epravo.cz), 19. 5. 2017 (citováno 11.3. 2023), Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-pomocnika-za-skodu-zpusobenou-pri-cinnosti-jineho-z-pohledu-tretich-osob-105895.html> >.

Kvalifikační práce

CULKA, J., Europeizace občanského práva, Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Katedra občanského práva, vedoucí práce prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

DEÁK, V.. Způsoby náhrady škody v římském právu, Olomouc, 2021. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, vedoucí práce JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., 70 str.

SVÍŽENSKÝ, L., Ručení jako institut občanského práva a jeho promítnutí v judikatuře, Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Katedra občanského práva, 62 str.

ŽALUD, Z., Pojetí odpovědnosti v soukromém právu, Brno, 2006/2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Katedra občanského práva, 61 str.

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, s účinností ke dni 1. 1. 1812

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř. z. účinnému ke dni 1. 1. 1917

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, s účinností ke dni 1. 1. 1951

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, s účinností ke dni 1. 4. 1964

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném ke dni 28. 12. 2011

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Judikáty

Krajský soud v Plzni: rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 8. 2023, sp. zn. 14 Co 114/2023-547

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2429/2007

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1127/2018

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2595/2019

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1198/2019

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2386/2020

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1029/2021

Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2590/2021

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1221/2020

Ústavní soud: usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2022, sp. zn. III.ÚS 287/22

Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2023, sp. zn. 25 Cdo 612/2022

Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2023, sp. zn. 25 Cdo 2571/2021

Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2023, sp. zn. 25 Cdo 983/2023

Nejvyšší soud ČSSR: stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18.11.1970, sp. zn. Cpj 87/70

Digesta

Ulp. D.19.2.11.4.

Gaius D.19.2.25.7.

Ulp. D.9.2.27.9.

Ulp. D. 9.2.27.11.

Julian D.3.13.6.20.

Jiné

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu z. č. 89/2012 Sb.

MELZER, F., BEZOUŠKA, P., Odpovědnost za pomocníka II: Úvaly a starosta. Judikatura [podcast]. 2022. Dostupné z: <https://pravo21.cz/podcasty/odpovednost-pomocnika-ii-uvaly-a-starosta>

MELZER, F., BEZOUŠKA, P., Odpovědnost za pomocníka. Judikatura [podcast]. 2022. Dostupné z: <https://pravo21.cz/podcasty/judikatura-odpovednost-pomocnika>

Principy evropského deliktního práva (PETL). Dostupné také z: <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf>

Principy evropského smluvního práva (PECL). Dostupné také z: <http://www.transnational.deusto.es/emttl/documentos/Principles%20of%20European%20Contract%20Law.pdf>